

ТЕМАТИЧНИЙ ДОКУМЕНТ АНАЛІЗ ТЕХНОГЕННОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

МІСЬКІ
НАВИЧКИ

Фахівці техногенного середовища: університетська освіта в Україні

Фахівці техногенного середовища: університетська освіта в Україні

АВТОРИ ТА ПОДЯКИ

Автори звіту

- Костянтин Мезенцев,
- Наталія Провотар,
- Тетяна Водотика

ООН-Хабітат

Управління та координація проєкту

- Гвендолін Меннетріє
- Маріана Лесса Войта
- Єлена Архіповайте

Редагування

- Марк Саут

Графічний дизайн

- Денніс Коч

Формат цитування

Альянс українських університетів. 2026. Фахівці техногенного середовища: університетська освіта в Україні. Серія тематичних документів для розроблення підходів до міського відновлення в Україні. Київ: Офіс ООН-Хабітат в Україні.

Застереження

Це видання було підготовлено в межах проекту «На шляху до інклюзивного та стійкого відновлення міст в Україні», що впроваджується Програмою Організації Об'єднаних Націй з населених пунктів (ООН-Хабітат) за фінансування Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ). Підтримка ООН-Хабітат у підготовці цієї публікації не означає схвалення її змісту, який відображає лише погляди авторів. ООН-Хабітат не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься у цьому документі.

Авторське право © ООН-Хабітат, 2026. Всі права захищено.

Фото на обкладинці: Студенти та фахівці планування семінарів-груп © ООН-Хабітат Україна

Інформація та запити

Додаткову інформацію про Альянс українських університетів можна знайти на сайті: <https://auu.com.ua/en/>

Додаткову інформацію про ООН-Хабітат можна знайти на сайті: www.unhabitat.org

Коментарі, виправлення або пропозиції надсилайте на електронну адресу: unhabitat-ukraine@un.org

ПРО ЦЕЙ ДОКУМЕНТ

Серія тематичних документів

Цей документ є одним із дев'яти, підготовлених у 2025 році українськими організаціями в межах збірки «Серія тематичних документів для розроблення підходів до міського відновлення в Україні», створеної на замовлення ООН-Хабітат. До серії входять:

Міське управління

- Громадянська відповідальність: майбутнє міст в Україні
- Муніципальне управління в Україні
- Децентралізація та відновлення: планування місцевого відновлення в Україні

Питання землі в містах

- Питання землі та власності у контексті житлового й міського розвитку в Україні

Містобудування

- Просторове планування в Україні

Житло в містах

- Системи забезпечення житлом в Україні
- Дослідження питання соціального житла в Україні

Професійні навички

- Фахівці техногенного середовища: освіта та практика в Україні
- Фахівці техногенного середовища: університетська освіта в Україні

Резюме

Це дослідження має на меті проаналізувати минуле, сучасний стан та перспективи розвитку освіти у сфері міського розвитку та планування в Україні, визнаючи її критично важливу роль у міському відновленні та довгостроковому розвитку країни. Розглядаючи освіту у сфері техногенного середовища в ширшому контексті триваючої війни, пострадянських трансформацій та суспільних змін, ми наголошуємо на ролі, яку вища освіта має відігравати у формуванні знань, навичок та спроможностей, необхідних для майбутнього українських міст.

Освіта у сфері міського планування в Україні формувалася під впливом поєднання історичної спадщини, інституційних реформ та зовнішніх потрясінь. Радянська система залишила глибокий відбиток, надаючи пріоритет технічним і проектно-орієнтованим підходам, водночас обмежуючи міждисциплінарне мислення та концептуальний розвиток. Реформи у вищій освіті та містоплануванні з моменту здобуття незалежності у 1991 році відбувалися здебільшого поступово, тоді як війна спричинила безпрецедентний тиск на університети, змушуючи їх швидко адаптуватися до умов постійної невизначеності, руйнувань та браку ресурсів.

Останніми роками ця сфера зазнала помітного розширення та диверсифікації. Хоча архітектура залишається домінуючою дисципліною, урбаністика сформувалася як напрям, що стрімко зростає, попри те, що він досі охоплює відносно невелику частку студентів. Це зростання відображає ширші суспільні тенденції, зокрема реформу децентралізації, посилення громадської активності та розширення міжнародної співпраці. Проте відсутність офіційно визнаної спеціальності «урбаністика» продовжує стримувати розвиток міждисциплінарних програм, які є загальновизнано необхідними для розв'язання складних завдань сучасного міського розвитку.

Серед структурних викликів, що впливають на сектор і висвітлені в цьому звіті — інституційна негнучкість у процесах акредитації та розробки програм, скорочення контингенту студентів, а також поглиблення кадрової кризи серед викладачів, спричиненої низькими зарплатами, браком кар'єрних стимулів та відтоком академічних талантів. Нерівність між закладами вищої освіти та їхня обмежена спроможність також заважають

університетам впроваджувати інновації у відповідь на нові потреби. Співпраця між університетами та зовнішніми зацікавленими сторонами — органами місцевого самоврядування, професійними спільнотами та державними установами — залишається недостатньо розвиненою та переважно неформальною.

Попри ці обмеження, університети продемонстрували вражаючу життєстійкість та гнучкість, зберігаючи та розвиваючи освітні програми в екстремальних умовах. Приватні та альтернативні освітні ініціативи набирають обертів, пропонуючи більшу адаптивність та практично-орієнтоване навчання. Зусилля з інтернаціоналізації освіти, зокрема розширення викладання англійською мовою, поступово вкорінюються. Професійні спільноти та публічні форуми також сприяють обміну знаннями й дискусіям, навіть якщо їхній формальний вплив на систему освіти залишається обмеженим.

Університети відіграють усе вагомішу роль як активні учасники процесу міського відновлення. Виходячи за межі своєї традиційної освітньої функції, вони також стають платформами для громадської участі, прикладних досліджень та інновацій. Завдяки партнерствам та практичним ініціативам, таким як студентські проекти і дослідження на рівні громад, університети можуть безпосередньо підтримувати процеси відбудови та посилювати місцеву спроможність. Реалізація повного потенціалу університетів у цьому напрямі залежить від зменшення адміністративного навантаження, збільшення фінансування та створення більш структурованих механізмів співпраці.

Освіта у сфері міського розвитку та планування в Україні перебуває на перехідному етапі, рухаючись від фрагментованих систем, обтяжених минулим, до більш адаптивних, міждисциплінарних та міжнародно інтегрованих моделей. Цей перехід залишається незавершеним і нерівномірним, що зумовлено як стійкими структурними обмеженнями, так і руйнівними наслідками війни. Посилення цього сектору матиме вирішальне значення для того, щоб озброїти майбутніх фахівців навичками та досвідом, необхідними для управління процесами відновлення та урбаністичної трансформації України.

Ключові пріоритети для подальших досліджень включають глибший аналіз повоєнних освітніх потреб, ролі університетів у процесах відбудови, а також шляхів інтеграції української вищої освіти в європейський освітній простір. Розвиток міждисциплінарних програм, кадровий потенціал та створення механізмів для сталої й системної

співпраці між академічним середовищем та практиками — усе це потребує подальшого вивчення. Вирішення цих питань буде критично важливим для того, щоб урбаністична освіта в Україні могла зробити ефективний внесок у формування стійкого, інклюзивного та орієнтованого на майбутнє міського середовища.

Семінар з планування відновлення з анотацією карти © ООН-Хабітат Україна, 2024

ЗМІСТ

Резюме	VI
Загальний вступ до серії тематичних документів	X
Вступ	1
Методологія	2
Еволюція освіти у сфері міського розвитку та планування: український контекст	4
Компетентності випускників, дуальна освіта, безперервний професійний розвиток, а також державна та приватна освіта	18
Міждисциплінарна та міжуніверситетська співпраця і професійні спільноти	23
Вплив війни та роль університетів	30
Висновки	33
Використані джерела	35
Додатки	36

СПИСОК РИСУНКІВ

Рисунок 1. Хронологія ключових законодавчих змін та інституційних трансформацій у міському плануванні та вищій освіті, а також громадських ініціатив, що вплинули на розвиток освіти у сфері техногенного середовища	4
Рисунок 2. Розширення та еволюція фокусів освіти у сфері техногенного середовища	9
Рисунок 3. Центри університетської освіти з міського розвитку та планування (разом (бакалаврський і магістерський рівні) Джерело: ЄДЕБО (дані на лютий 2025 року)	11
Рисунок 4. Урбаністичні форуми як платформа для професійного діалогу про розвиток урбаністичної освіти.....	11
Рисунок 5. Тенденції розподілу освітніх програм та зарахованих студентів за напрямками.....	14
Рисунок 6. Динаміка набору на бакалаврат та магістратуру за спеціальностями: Архітектура та містобудування/ Будівництво та цивільна інженерія	15
Рисунок 7. Університети, що пропонують освітні програми з міському розвитку та планування за категоріями: 1 – архітектурні, 2 – інженерні, 3 – урбаністичні	20
Рисунок 8. Стандарти вищої освіти за спеціальностями, релевантними для програм з міського розвитку та планування.....	23

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

AESOP – Асоціація європейських шкіл планування
BMZ – Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини
GIZ – Німецьке товариство міжнародного співробітництва
RDNA – Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення
SALAR International – Шведська асоціація місцевих і регіональних влад
АБУ – Академія Будівельників України
АУУ – Альянс українських університетів
БПР – Безперервний професійний розвиток
ВПО – Внутрішньо переміщена особа
ГІС – Геоінформаційні системи
ЄДЕБО – Єдина державна електронна база з питань освіти
ЄДЕССБ – Єдина державна електронна система у сфері будівництва
ЗВО – Заклад вищої освіти
КНЕУ – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
КНУ – Київський національний університет імені Тараса Шевченка
КНУБА – Київський національний університет будівництва і архітектури
КШЕ – Київська школа економіки
НАЗЯВО – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти
НСАУ – Національна Спілка Архітекторів України
НУО – Неурядова організація
УАА – Українська Академія Архітектури
ЦУС – Центр урбаністичних студій
ЮНЕСКО/МСА – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури / Міжнародна спілка архітекторів

Загальний вступ до серії тематичних документів

Через чотири роки після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року — і майже через 12 років після незаконної анексії Автономної Республіки Крим та міста Севастополя у 2014 році — війна продовжує завдавати невимовних страждань українському народу.¹ Бойові дії з 2022 року спричинили масштабні пошкодження та руйнування техногенного середовища України — від житла, інженерних мереж і транспортної інфраструктури до об'єктів соціальної інфраструктури та культурної спадщини. В умовах цієї комплексної кризи міських систем багато міст змістили фокус із довгострокового розвитку на безперервний аварійний ремонт та управління ризиками. За останніми оцінками, вартість відбудови та відновлення становить 587,7 мільярда доларів США — ця цифра зростає з кожним роком, починаючи з 2022-го.² Житловий сектор зазнав найбільших збитків у грошовому еквіваленті: війна призвела до пошкодження або руйнування 14 % житлового фонду країни, що позначилося на житті 3 мільйонів домогосподарств; за попередніми оцінками, на відновлення цих об'єктів необхідно спрямувати 61,1 мільярда доларів США.³ Станом на січень 2026 року близько 3,7 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами в Україні з 2022 року, а ще 5,8 мільйона наразі є біженцями за межами країни. Ця ситуація розгортається на тлі попередньої хвилі переміщення та потрясінь, спричинених конфліктом із 2014 року.⁴

У країні, де частка міського населення становить 70%,⁵ міста України відіграють центральну роль як у самій кризі, так і в процесах відновлення. Загальні потреби у відновленні та відбудові просторово сконцентровані у прифронтових територіях та великих урбанізованих областях.⁶ Міські центри «стикаються

як з обмеженнями пропозиції, так і з високим попитом з боку переміщеного населення».⁷ Існує нагальна та невідкладна необхідність реагувати на наслідки для техногенного середовища та критичної інфраструктури в умовах масштабних гуманітарних потреб. Незважаючи на триваючі бойові дії та фінансові обмеження, Уряд України має твердий намір «відбудувати краще, ніж було». Цей підхід включає прагнення ревіталізувати існуючі міста та планувальні райони за допомогою територіально орієнтованих підходів, які підтримують інвестиції на місцевому рівні та сприяють відновленню,⁸ що було відзначено у найновішій «П'ятій швидкій оцінці завданої шкоди та потреб на відновлення» (RDNA5).⁹ Оцінка також підкреслила, що ефективного планування відновлення вимагає реформ для підвищення інституційної та технічної спроможності державного сектору країни щодо підготовки, реалізації та моніторингу інвестиційних проектів.¹⁰ Посилення збору даних та проведення досліджень визначено одним із головних пріоритетів для забезпечення сталого відновлення.¹¹

Подолання викликів, що постали зараз перед Україною, вимагає довгострокової аналітичної перспективи, яка сягає періоду ще до 2014 року. Такий підхід необхідний для врахування радянської та пострадянської структурної спадщини, яка продовжує фундаментально формувати умови, обмеження та можливості для сучасного планування міського відновлення. Зокрема, перехідний період після 1991 року призвів до виникнення приватизованих житлових систем із фрагментованою власністю та накопиченими проблемами технічного обслуговування, старіючої та недофінансованої інфраструктури, деіндустріалізованої міської економіки та динаміки скорочення міст. Водночас

1 Щодо людських втрат, бойові дії з 2022 року також призвели до загибелі понад 15 000 цивільних осіб і поранення понад 41 000 осіб (УВКПЛ, 2026).

2 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026)

3 Найсвіжіша П'ята швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення вказує, що 74% загальних збитків з 2022 року припадає на 4 сектори: житло (потребує 61,1 млрд доларів США на відбудову та відновлення протягом 10-річного періоду 2026–2035 рр.); транспорт (40,3 млрд доларів США); енергетика (24,8 млрд доларів США); торгівля та промисловість (19,2 млрд доларів США). (Уряд України, Група Світового банку, Європейська Комісія та Організація Об'єднаних Націй, 2026, с. 24). Як зазначається у звіті, «Загальні потреби включають витрати, пов'язані з відбудовою за покращеними стандартами (...) та враховують інфляційний тиск» (Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 30).

4 Станом на липень 2021 року Україна вже мала найбільшу кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Європі — понад 1,4 мільйона осіб, які були змушені покинути свої домівки (Міхеєва та Кузнєцова, 2023 [для МОМ])

5 Група Світового банку (б.д.) (дані за 2023 рік)

6 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 27)

7 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 24)

8 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 54)

9 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026)

10 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 11)

11 Група Світового банку; Уряд України; Європейська Комісія; Організація Об'єднаних Націй (2026, с. 42)

цей період відзначився розгортанням реформ децентралізації та формуванням дедалі більш активного громадянського суспільства із запитом на демократичне управління.

У цьому історичному контексті національні, субнаціональні та секторальні стратегії відновлення мають розроблятися та впроваджуватися таким чином, щоб вони також включали заходи з розбудови потенціалу серед фахівців техногенного середовища. Війна суттєво вплинула на доступність українських експертів у сфері містопланування, яких бракувало ще до початку повномасштабного вторгнення. Ця ситуація становить реальний ризик для широко підтримуваної урядової мети «відбудувати краще, ніж було». Хоча з'явилося кілька організацій, які підтримують розвиток спроможностей в Україні з питань міського та територіального розвитку й управління, доступ до контекстуально релевантних матеріалів та найкращих практик із цих питань досі залишається обмеженим.

Реагуючи на потреби міського відновлення, ООН-Хабітат співпрацює з Міністерством розвитку громад та територій України, надаючи стратегічні та політичні консультації. Відповідно до свого мандату сприяти створенню соціально та екологічно сталих і стійких міст та селищ, ООН-Хабітат підтримала низку неприбуткових та державних українських організацій у підготовці тематичних документів щодо дев'яти взаємопов'язаних аспектів техногенного середовища України. Кожен документ розглядає історичний контекст та ключові питання відповідної теми у зв'язку з міським відновленням, представляючи цінне авторське розуміння проблематики.

У межах напрямку **«Міське управління»** документ *«Громадянська відповідальність: майбутнє міст в Україні»* досліджує, як громадянська участь та громадськість можуть взаємодіяти з інклюзивними та демократичними процесами міського відновлення. Документ *«Муніципальне управління в Україні»* визначає інституційні та адміністративні особливості, а також можливості й обмеження, що впливають на здатність муніципалітетів долучатися до відновлення. Документ *«Децентралізація та відновлення: планування місцевого відновлення в Україні»* оцінює вплив історичної реформи децентралізації на формування ролі органів місцевого самоврядування у плануванні та реалізації відновлення. У межах напрямку **«Питання землі в містах»** документ *«Питання землі та власності у контексті житлового й міського розвитку в Україні»* охоплює еволюцію земельної власності та прав на нерухомість, зокрема в аспекті їхньої критичної важливості для відбудови та розвитку житла. У межах напрямку **«Містобудування»** документ *«Просторове*

планування в Україні» окреслює планувальне середовище та пов'язані з ним рамкові умови, що спрямовують скоординовану просторову відбудову на національному, регіональному та місцевому рівнях. У межах напрямку **«Житло в містах»** документ *«Системи забезпечення житлом в Україні»* вивчає механізми фінансування, надання та регулювання житла під час відновлення, і доповнюється документом *«Дослідження питання соціального житла в Україні»*, який розглядає еволюцію соціального житла та наслідки для розширення забезпечення доступним житлом. У межах останнього напрямку, **«Професійні навички»**, документ *«Фахівці техногенного середовища: освіта та практика в Україні»* оцінює професійний потенціал, доступний для планування, проектування та реалізації міської відбудови, тоді як документ *«Фахівці техногенного середовища: університетська освіта в Україні»* аналізує системи вищої освіти, які готують майбутніх фахівців техногенного середовища для відбудови та міського розвитку.

Тоді як багато документів про відновлення та відбудову в Україні починаються з опису збитків від 2014 та 2022 років, ця серія пропонує ширшу перспективу. Вона активно досліджує обрані теми крізь призму радянського та пострадянського перехідного періоду і періоду реформ.

Загалом, серія передає голоси науковців, практиків та активістів громадянського суспільства з різних дисциплін та сфер, представляючи місцеві експертні знання та досвід, укорінені в українському контексті. Вони пропонують багатовимірну діагностичну базу та спільну мову для інформування постійних багаторівневих дискусій щодо міських викликів та можливостей країни, а також варіантів майбутнього та способів, якими Україна може їх досягти. Зокрема, серія має на меті зробити внесок у триваючі процеси децентралізації та демократизації. Прийняття рішень щодо міст та селищ на місцевому рівні та з урахуванням контексту вимагає ширшої обізнаності та спільного розуміння техногенного середовища, включаючи його планування та управління. Тематичні документи відповідають на цю потребу, підвищуючи наявність та доступність знань з міської тематики та надаючи велику кількість посилань для подальшого читання. ООН-Хабітат сподівається, що ця серія слугуватиме інформаційним ресурсом для розробників політик, посадових осіб місцевого самоврядування, практиків, партнерів з розвитку, дослідників, залучених до міського відновлення України, а також для широкого кола читачів; і сприятиме дискурсу, процесам та результатам відновлення, які відповідатимуть контексту, будуть інклюзивними, стійкими та сталими.

Вступ

Хоча освіта у сфері техногенного середовища за своєю суттю має універсальний характер, вона також повинна адаптуватися до специфічних умов та обмежень свого контексту. Системи міського розвитку, планування та освіти різняться залежно від країни, тоді як політичні та правові реформи разом із суспільними змінами можуть суттєво вплинути на формування фахової освіти. Освіта, пов'язана з техногенним середовищем, також є багатогранною, охоплюючи різноманітні тенденції та практики у широкому спектрі галузей, включаючи архітектуру, міське планування, дизайн навколишнього середовища, цивільну інженерію, управління містом, урбаністичні студії тощо.

Ця робота досліджує українську освіту у сфері міського розвитку та планування, а також чинники, що її формують, та має на меті представити національний контекст у його еволюції, перманентних експериментах та зовнішніх впливах, показати, як українська освіта у сфері містопланування трансформується, оновлюється і адаптується. З цією метою ми проаналізували виклики, які вже були подолані, ті, що залишаються актуальними, а також нові, що можуть набути значущості найближчим часом.

Якщо українська освіта з архітектури та цивільного будівництва має давні традиції і сформовані школи з кількома поколіннями фахівців, то урбаністика є новим напрямом в Україні: її традиції, орієнтири, стандарти і, найважливіше, інституції ще перебувають у процесі формування. Більшою чи меншою мірою подібна ситуація характерна і для вищої освіти в цій сфері, яка стикається з викликами пострадянського переходу, триваючої російсько-української війни та зростаючого суспільного запиту на нову якість освіти.

Початковий етап нашого дослідження виявив надзвичайно низький рівень зацікавленості серед українських науковців питаннями освіти у сфері міського розвитку та планування, що засвідчило потребу принаймні у первинному дослідженні стану справ в українській урбаністичній освіті.

Замість вичерпного чи детального аналізу, ця робота відображає точку зору авторів, що ґрунтується на їхньому досвіді розробки, впровадження та управління освітніми програмами, а також участі у публічних дискусіях щодо урбаністичної освіти в Україні. Стаття також

спирається на думки, отримані під час інтерв'ю з ключовими діячами та фахівцями-практиками в галузі освіти, пов'язаної з техногенним середовищем України.

Ми описуємо історію вищої освіти у сфері міського розвитку та планування, аналізуємо наявні дані про існуючі освітні програми та простежуємо тенденції еволюції вищої освіти в цій галузі. Під час роботи над цією статтею ми зосередилися на питанні, чи готова вища освіта у сфері техногенного середовища в Україні відповідати викликам міської еволюції в умовах повномасштабної війни та подальшого повоєнного відновлення.

Ця тематична стаття представляє загальний огляд еволюції та сучасного стану освіти з міського розвитку та планування в Україні, акцентуючи увагу на викликах, які формують цю сферу. У ній спочатку розкривається методологія дослідження та її обмеження, а далі аналізується становлення міського планування та відповідної освіти в Україні через розгляд впливу спадщини радянської системи, реформ як у сфері міського планування, так і вищої освіти, суспільних змін, появи нових урбаністичних ініціатив, розширення профільної освіти за межі архітектури та цивільної інженерії, а також просторового урізноманітнення. Також у статті охарактеризовано публічні дискусії та події, що сприяли формуванню урбаністичної освіти та її розуміння.

Далі в статті розглядається сучасний стан професійної сфери: аналізується статистика освітніх програм, ключові виклики у розвитку викладацького складу, прогалини в компетентностях випускників, погляди на мову викладання, а також сильні сторони та обмеження як державної, так і приватної вищої освіти, водночас торкаючись питань дуальної освіти й важливості безперервного професійного розвитку. Нарешті, стаття досліджує обмеження, накладені формальними стандартами та спеціальностями, а також можливості для міжнародної акредитації та міждисциплінарної співпраці, розглядаючи роль професійних спільнот в освіті, глибокий вплив триваючої війни на урбаністичну освіту та роль університетів як ресурсу для національного відновлення та розвитку міст. На завершення ми рефлексуємо над ключовими висновками та окреслюємо потенційні напрями для подальших досліджень.

Методологія

СТИСЛИЙ ОПИС ПІДХОДУ

Методологія цього дослідження складається з трьох частин: узагальнення інформації, отриманої з експертних інтерв'ю; аналізу даних щодо вищої освіти у сфері архітектури, міського планування, цивільної інженерії та урбаністичних студій; а також проведення кабінетного дослідження (аналіз релевантної літератури).

Це дослідження має певні обмеження. Насамперед, доступ до даних був обмеженим. Наприклад, неможливо було отримати дані щодо кількості студентів, які навчаються за кордоном (ці демографічні дані вважаються чутливою інформацією в умовах воєнного стану), або будь-які дані за 1990-ті роки, оскільки документи того періоду не були оцифровані. Крім того, майже відсутні дані про заклади вищої освіти до впровадження Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО). Обмеження у часі ускладнили проведення глибшого дослідження, тоді як триваючий конфлікт також став ускладнюючим фактором, що вплинув на доступність експертів.

Досліджень, безпосередньо присвячених специфічній тематиці цієї статті, майже немає. Хоча наукові публікації та аналітичні звіти щодо загальних викликів вищої освіти в Україні частково торкаються дотичних аспектів, публікації та медіа, як правило, залишають поза увагою тему вищої освіти у сфері техногенного середовища в країні.

ЕКСПЕРТНІ ІНТЕРВ'Ю

Ми провели 12 напівструктурованих глибинних онлайн-інтерв'ю тривалістю 45–60 хвилин з представниками закладів вищої освіти, роботодавців та професійних спільнот (див. Додаток із переліком питань та списком експертів). Експертів відбирали на основі інституційного представництва та їхньої доступності (з огляду на стислі терміни дослідження, не всі мали змогу взяти участь).

Дані для кількісного аналізу були отримані зі щорічних статистичних бюлетенів Державної служби статистики України за 2010–2023 роки («Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України» та «Вища освіта в Україні»), а також із відкритих даних ЄДЕБО щодо кількості студентів та освітніх програм за 2018–2024 роки.¹²

Для цілей цього дослідження всі освітні програми з міського розвитку та планування, зареєстровані в ЄДЕБО, були згруповані у три широкі категорії: архітектура, інженерія та урбаністика.

ТРИ АКАДЕМІЧНІ КАТЕГОРІЇ

Категорія архітектури передусім охоплює програми з назвами, які дослівно відповідають офіційній спеціальності «Архітектура та містобудування». Серед інших назв програм, насамперед на магістерському рівні, — «Містобудування», «Дизайн архітектурного середовища», а також «Архітектура та урбанізм», «Архітектура міських просторів», «Ландшафтна архітектура», «Ландшафтний дизайн міського простору» тощо. Програми з «Архітектури будівель та споруд» не були включені до аналізу.

У інженерній категорії найпоширенішими є програми «Міське будівництво та господарство», а також «Транспортні технології (Міський транспорт)», «Транспортна логістика міста», «Розумний транспорт і логістика для міст», «Міські інженерні мережі» тощо. Хоча назви освітніх програм можуть прямо не містити слово «міський», інженери-будівельники, які проходять таке навчання, працюють у міському контексті. Проте ця стаття фокусується на тих програмах, що готують критично важливих фахівців для ухвалення рішень у сфері міського розвитку та планування. Аналогічно, спеціалісти з водопостачання, енергозабезпечення, комунікацій та інші інженери (як і економісти, фінансисти, соціологи чи екологи з наступної категорії), безумовно, важливі для функціонування міста, але не включені до аналізу, якщо відповідні освітні програми прямо не орієнтовані на міста та міське середовище.

У урбаністичній категорії назви програм дуже різняться, включаючи такі, як «Урбаністика» та «Урбаністичні студії», «Урбаністика та міське планування», «Урбаністика та регіональний розвиток», «Економіка міста та урбаністика», «Урбаністичний менеджмент», «Менеджмент міста», «Урбаністика та повоєнна відбудова», «Урбаністика, міське планування та сталий просторовий розвиток», «Екологія міста» і навіть «Культурологія, кіберкультура, культурна урбаністика». Ці курси були розроблені на базі спеціальностей географії, економіки, менеджменту, екології та культурології. В інших спеціальностях (наприклад, соціологія, публічне управління, історія тощо) урбаністика

12 <https://info.edbo.gov.ua>

може бути представлена як окремі курси або вибіркові блоки. Однак зазвичай вони більше фокусуються на своєму основному предметному полі, аніж на міському розвитку та плануванні.

Пошкоджена війною будівля університету, Миколаїв © Jane Zh / Shutterstock

Еволюція освіти у сфері міського розвитку та планування: український контекст

Еволюція української освіти у сфері міського розвитку та планування була складною. З плином часу на державу та вищу освіту в цій галузі вплинула низка паралельних чинників. Значний вплив мали пострадянський (постсоціалістичний) перехід, подальший розвиток відповідної законодавчої бази, формування спільнот навколо окремих ініціатив, демократизація та реформа децентралізації.

На початку 1990-х років потужні освітні центри вступили в нову епоху розвитку України. Утім, їм довелося долати виклики суспільних трансформацій та залежність від радянської системи планування й освіти, а також прокладати шлях крізь непередбачувані зміни в процедурах вступу до університетів і системах викладання.

Трансформація міського планування та вищої освіти

В Україні документи, що стосуються просторового планування, офіційно називаються «містобудівна документація». Правова база також містить поняття «планування територій», що відрізняється від «територіального планування» та тісно пов'язане з процесами будівництва та розвитку, як це визначено у статті 2 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності». Тим часом такі терміни, як «просторовий розвиток», «просторове планування» та «просторова політика», почали з'являтися у професійному та політичному дискурсах лише впродовж останнього десятиліття.

Закон України «Про освіту» (1991), прийнятий на заміну успадкованій радянській системі освіти, визначав лише загальні рамки вищої освіти. У подальшому відбулося кілька етапів реформ, кожна з яких впроваджувалася не одночасно, а поступово. В Указі Президента України «Про Основні напрями реформування вищої освіти в Україні» (1995) зазначалося, що вища освіта перебуває в глибокій кризі, що проявляється у катастрофічній нестачі коштів, відпливі педагогічних і наукових кадрів, падінні зацікавленості у фундаментальній освіті, зниженні вимог до рівня освіченості, а також нестачі підручників, посібників та інших засобів навчання. Відповідно, було визнано, що глибоке системне реформування є необхідним для збереження потенціалу вищої освіти, а також наголошено на потребі посилити державну підтримку пріоритетних напрямів освіти і науки та привести систему у відповідність із найновішими світовими досягненнями.¹³ Ці пріоритети загалом залишалися актуальними і під час усіх подальших реформ.

Протягом 1990–2000-х років як система вищої освіти, так і класифікація спеціальностей неодноразово змінювалися (Рисунок 1). У другій половині 1990-х років було впроваджено багатоциклову систему фахової освіти разом із кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста та магістра.

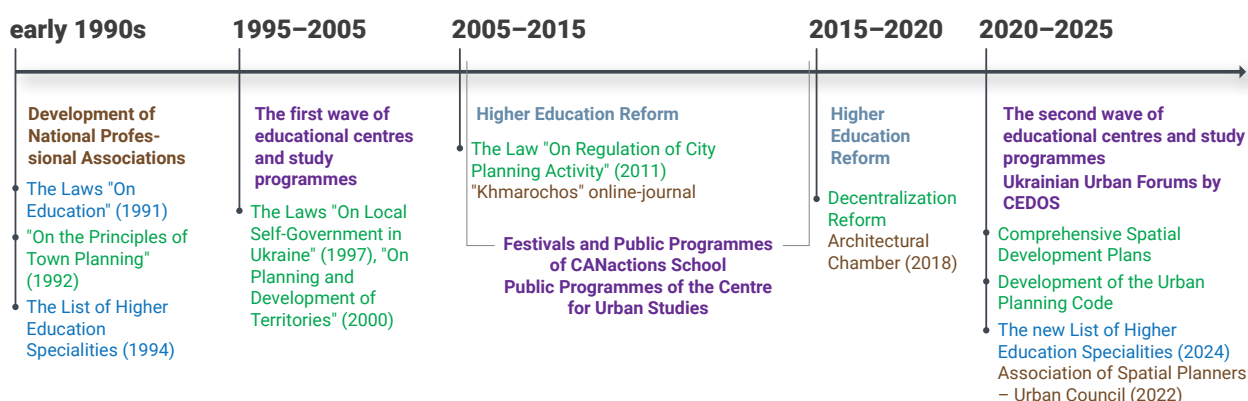

Рисунок 1. Хронологія ключових законодавчих змін та інституційних трансформацій у міському плануванні та вищій освіті, а також громадських ініціатив, що вплинули на розвиток освіти у сфері техногенного середовища

13 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/832/95#Text>

Стосовно спеціальностей, то «Архітектура» була визначена як окремий напрям, а дисципліна «Міське будівництво та господарство» увійшла до складу інженерної галузі. У межах напрямку «Архітектура» як спеціальності були запроваджені «Теорія та історія архітектури», «Містобудування», «Ландшафтна архітектура» та «Дизайн архітектурного середовища». Через три роки цей оновлений перелік звузився до трьох спеціальностей: «Архітектура будівель та споруд», «Містобудування» та «Дизайн архітектурного середовища».

Наступний етап реформ розпочався з приєднанням України до Болонського процесу у 2005 році, що призвело до стандартизованої системи кваліфікаційних рівнів: молодший спеціаліст (неповна вища освіта), бакалавр (базова вища освіта), спеціаліст та магістр (повна вища освіта).

Нова класифікація спочатку була запроваджена на бакалаврському рівні, визначивши ширшу галузь знань «Будівництво та архітектура» з двома основними напрямками — «Будівництво» та «Архітектура». Рівні спеціаліста та магістра послідували за кілька років, консолідувавши галузь «Будівництво та архітектура» з піднапрямами «Будівництво» (включаючи «Міське будівництво та господарство») і «Архітектура» (включаючи «Містобудування» та «Дизайн архітектурного середовища»).

Чергова низка змін була реалізована в середині 2010-х років із прийняттям Закону України «Про вищу освіту» (2014), який запровадив нову модель кваліфікаційних рівнів: молодший бакалавр, бакалавр, магістр та доктор філософії. Як і раніше, імплементація цих змін відбувалася поступово, з останніми наборами на програми спеціаліста та молодшого спеціаліста у 2016 та 2019 роках відповідно.

Масштабна реструктуризація призвела до об'єднання архітектури та будівництва в єдину галузь знань лише з двома спеціальностями: 191 «Архітектура та містобудування» (з 2024 року перейменована на G17) та 192 «Будівництво та цивільна інженерія» (G19). Цей детальний огляд дає уявлення про постійну перекласифікацію спеціальностей і безперервні зміни, що значно ускладнюють позиціонування освітніх програм.

Рамка кваліфікацій

У 2017 році освітні та кваліфікаційні рівні було гармонізовано з Національною рамкою

кваліфікацій. Відповідно, освітні програми нині розробляються та реалізуються за цими освітніми рівнями в межах затвердженого переліку галузей знань та спеціальностей. Загалом визначено десять освітніх рівнів, з яких чотири відповідають вищій освіті: початковий (молодший бакалавр, 5-й рівень Національної рамки кваліфікацій), перший (бакалаврський, 6-й рівень), другий (магістерський, 7-й рівень) та третій освітньо-науковий / освітньо-творчий — доктор філософії, 8-й рівень).

Закон України «Про вищу освіту» (2014) також запровадив процедури акредитації освітніх програм через Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) відповідно до стандартів вищої освіти для спеціальностей та рівнів освіти, проте цей механізм запрацював лише наприкінці 2019 року. НАЗЯВО було створено рішенням Кабінету Міністрів України у 2015 році. Розробка стандартів вищої освіти розпочалася у 2016 році, але перші стандарти були затверджені лише наприкінці 2018 року. Більшість стандартів було затверджено протягом 2018–2024 років, хоча для деяких спеціальностей стандарти так і не були розроблені повністю (наприклад, для «Будівництва та цивільної інженерії» були доступні лише стандарти бакалаврського рівня). Затвердження нового переліку спеціальностей у 2024 році («Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» (2024)) ще більше ускладнило процес, оскільки виникла потреба розробляти стандарти вже для оновлених спеціальностей. Цей процес щойно розпочався під керівництвом Міністерства освіти і науки України, яке на конкурсних засадах обирає членів відповідних комісій, розробляє нормативну базу щодо створення стандартів та організовує їх експертизу.

Законодавчі та нормативні документи, що стосуються планування техногенного середовища, також зазнали змін. Протягом 2023–2024 років понад 300 експертів працювали над концепцією Містобудівного кодексу. Очікується, що Закон про Містобудівний кодекс змінить правила міської забудови; він перейшов на стадію розробки проекту у 2025 році. У підсумковому Кодексі буде встановлено чотири етапи розвитку міст (просторове планування, проектування, будівництво та експлуатація об'єктів нерухомості) і визначено п'ять суб'єктів містобудування (мешканці, фахівці, органи місцевого самоврядування, девелопери та органи влади) (Рибальська, 2025). Найсуттєвіші зміни стосуються гнучкості містобудівної документації, захисту

інвестицій, децентралізації міського планування та впровадження кращих європейських практик міського розвитку і просторового планування.

Для розробки концепції Містобудівного кодексу було створено кілька робочих груп, у тому числі ту, що фокусується на освіті, що допомогло продемонструвати залученість освітян до розробки Кодексу та забезпечити інтеграцію освітнього компонента. Ця спільна робота над концепцією Містобудівного кодексу також допомогла налагодити зв'язки та об'єднати учасників, які продовжують відстоювати свої спільні інтереси у сфері освіти й поза межами цієї ініціативи. Наприклад, було створено чат-групу за участі понад 200 членів робочої групи, щоб забезпечити скоординоване та швидке реагування на виклики, пов'язані із захистом освітніх спеціальностей від необґрунтованих змін та вирішенням питань професійної сертифікації.

Керівниця робочої групи Ганна Бондар переконана, що професіонали галузі обов'язково відчують зміни, які принесе новий Кодекс, зазначаючи, що багато хто відчував, що урядові пріоритети та політики йшли врозріз із бажаннями тих, хто працює в галузі (Рибальська, 2025). Багато архітекторів не змогли підтвердити свій досвід роботи через брак замовлень, вимушене переміщення, втрату бізнесу або вступ до лав Збройних Сил України, що призвело до анулювання їхніх професійних сертифікатів. На міських планувальниках це позначилося ще більше: вони не можуть підтвердити свій професійний досвід, оскільки наразі немає узгоджених відповідним міністерством процедур чи механізмів для цього (Рибальська, 2025).

Радянська спадщина

Через нечітке розмежування між архітектурною освітою та освітою у сфері міського планування, розвитку та управління, ці напрями часто змішуються між собою. Відсутність їхнього визнання як окремих спеціалізацій є, мабуть, найбільш критичною проблемою, успадкованою з радянського минулого. Вирішення цього питання є критично важливим для подальшої співпраці з європейськими інституціями.

Тягар радянської спадщини є настільки потужним, що він впливає на освіту, управління, мислення та навчальні програми на всіх рівнях — явище, що спостерігається в багатьох колишніх радянських країнах. Ідеологічно попередній погляд на освіту розпався, поступившись місцем зростаючому

впливу неоліберальної думки. У соціальному плані демонтаж системи соціального забезпечення призвів до спроб запровадження різних західних моделей соціальної підтримки. Економічно перехід від планової економіки до ринкового підходу зруйнував освітню інфраструктуру. Культурно радянські традиції були витіснені різноманітними проявами національної та регіональної ідентичності. Структурно країни, які колись поділяли схожі освітні рамки, розійшлися, причому кожна пішла своїм шляхом реструктуризації (Želvyš, 2018).

Деякі експерти озвучують песимістичний висновок про те, що за останні десятиліття майже не відбулося жодних трансформацій. *«Я не бачу жодних змін... Перегляд освітньої програми в одному з університетів викликав відчуття дежавю»*, — зазначила докторка Світлана Шліпченко, керівниця Центру урбаністичних студій. Однак ситуація не скрізь є такою невтішною: деякі заклади вищої освіти адаптувалися, тоді як інші залишаються неохочими до змін. Це небажання часто посилюється браком спроможності, що перешкоджає проведенню змістовних реформ та пристосуванню до мінливих освітніх потреб.

Ще однією складовою радянської спадщини в освіті для міського розвитку та планування є фокусування на технічних навичках за недостатньої уваги до таких напрямів, як соціологія, антропологія, історія та спадщина. Як відмічає Олександра Нарижна з *Urban Reforms*, українська освіта *«дає базові хард-навички, і хороші, тобто архітектори добре працюють з простором, знають програми... Але якщо ми хочемо говорити про ідеї, там є складнощі, оскільки все ж таки дуже слабенька база концептуальна... Ми на одних хард-навичках далеко не підємо. З'являється штучний інтелект, який замінить ці навички. І мені здається, що наша освіта так чи інакше обмежує можливості думати»*.

Трансформації у міському плануванні та освіті

Зміни в законодавчій базі та вимогах до містобудівної документації змушують освіту змінюватися, зокрема щодо навчальних планів і дисциплін та, меншою мірою, компетентностей. Однак складність містобудівного законодавства та розробки комплексних планів просторового розвитку відповідно до чинних суворих вимог стали предметом наголосу під час експертних інтерв'ю. Як зазначила професорка Олена Олійник, віцепрезидентка Національної спілки архітекторів України: *«Зруйновано законодавство, не працюють*

або немає генеральних планів... Базова містобудівна документація в країні відсутня. Вимоги до неї змінюються кожного дня. Чому ми можемо навчити наших студентів?»

Щодо того, чи впливає освіта на містобудівні реформи, результати цього дослідження свідчать про те, що переважно ні. Як пояснила професорка Олійник: *«Архітекторів взагалі виключені зараз з цього процесу... Ми розказуємо студентам, як це повинно бути, але це ще величезний процес, який треба будувати фактично з нуля, і починати треба з системи відновлення не просто містобудівної освіти, а системи містобудування в країні в цілому».*

Суспільні зміни та поява міських ініціатив

Ганна Палеха, Голова Асоціації просторових планувальників – Ради урбаністів НСАУ, пояснює, як реформа децентралізації стала викликом. Вона *«вплинула на попит на нових фахівців. Саме ця реформа спричинила підвищений попит на експертів із просторового планування громад. Проте університети не встигли адаптуватися до цієї зміни, і громади часто змушені залучати фахівців, які не мають профільної освіти».* Йдеться не про фахівців певних спеціальностей, а про тих, хто готовий, спираючись на нове бачення, розробляти та впроваджувати містобудівну документацію на рівні територіальної громади.

Важливі зміни відбулися і в публічному дискурсі, що став містоорієнтованим. Це проявилось у появі та поширенні спеціалізованих медіа, таких як «Урбаністичні студії» (2012), «Хмарочос» (2014), «MistoSite», «Pragmatika» (2018), а також рецензованого академічного журналу «City» (2016).

Як відповідь на ці зміни наприкінці 2010-х років почали з'являтися нові освітні програми з міського розвитку та планування. Однак ця трансформація не відбулася миттєво, а стала результатом низки попередніх подій. Початковий поштовх надали реактивні та проактивні ініціативи й рухи в містах: перші прагнули зберегти урбаністичні якості міста шляхом опору змінам, а другі — реалізувати власне бачення міського середовища (Mezentsev

et al., 2017). Ці ініціативи були дуже різними: від протестів проти конкретних будівельних проєктів (і вимог захисту історичних будівель) та вирубки дерев у парках до зусиль, спрямованих на розвиток велоінфраструктури, відновлення занедбаної спадщини, встановлення антипаркувальних стовпчиків і створення комфортніших громадських просторів.

Після 2014 року відбувся сплеск міського активізму, зосереджений на переосмисленні дизайну громадських просторів, збереженні культурної спадщини та впровадженні «розумних» транспортних рішень. У багатьох містах започаткували фестивалі, такі як фестиваль міської культури «Майстерня міста», а також форуми та інші заходи, присвячені розбудові комфортних для життя міст¹⁴.

Інтерес до урбаністики в сенсі ознайомлення з позитивними практиками проявили міські ради Львова, Києва та Вінниці. Львівська міська рада створила управління урбаністики, а згодом – Інститут просторового розвитку. Департамент містобудування та архітектури КМДА запросив до Києва колишнього мера Боготи Енріке Пеньялосу. При Вінницькій міській раді над розробкою Комплексної стратегії міського транспорту та просторового розвитку працював швейцарський урбаніст Урс Томанн (Боброва, Вербицький, 2018). Участь міжнародних експертів та їх візити до України стали важливим чинником стимулювання професійної спільноти та активізації дискусій щодо необхідності оновлення освіти для міського розвитку та планування. Це також сприяло розвитку самої галузі завдяки залученню нових підходів і знань, актуальних для сучасних урбаністичних викликів.

У 2009 році львівська влада разом із GIZ ([Німецьким товариством міжнародного співробітництва](#)) розпочала роботу над розвитком центральної частини міста. Згодом GIZ розширила співпрацю з Міністерством розвитку громад і територій України щодо розробки стратегії інтегрованого розвитку Полтави, Житомира,

14 наприклад: https://kyivcity.gov.ua/news/maysternya_mista_20_bezpeka_ta_staliy_rozvitok_7_veresnya_u_stolitsi_vidbudetsya_urbanistichniy_festival; <https://city-adm.lviv.ua/news/society/public-sector/297765-majsternya-mista-2023-najtsikavishi-podiji-ekskursiji-ta-kvest-iz-podarunkami>; <https://zt-rada.gov.ua/?pages=19031>

Вінниці, Чернівців, Львова та Подільського району Києва¹⁵ (Боброва, Вербицький, 2018). Головний архітектор Інституту просторового планування Вінницької міської ради Олександр Коротких в цьому контексті підсумував, що *«Інтегрований розвиток міст – це дуже перспективно і прогресивно. Цей документ вперше показав інший підхід... за рівнем, подачею, осмисленням теми, намаганням шукати сценарії. Він передбачає внесення змін, поглиблення, якщо відбулись якісь зміни. Це можливість залучення експертів, підтримка європейських ідей щодо розвитку міст, партисипації... Це зовсім інший погляд на міста»*.

Університетська освіта підтримувала дискусії про нові підходи і бачення в міському розвитку, але виявилася менш адаптивною, залишалася в тенетах переважно шаблонних освітніх програм. Важливо пояснити, що система вищої освіти залишається доволі консервативною, хоча окремі освітні ініціативи є досить прогресивними. Тому потребу в новій освіті, яка б відповідала на виклики та події, взяли на себе новостворені освітні платформи, насамперед, *CANaction School* та Центр урбаністичних студій (створений у 2015 році дослідницький центр, що фокусується на публічних програмах, публікаційній діяльності, освіті та дослідженнях; у 2019 році він підписав меморандум про співпрацю з Київським національним університетом будівництва і архітектури, що дало змогу розробити та реалізувати у 2021 році магістерську програму «Урбаністика та просторове планування» на факультеті урбаністики та просторового планування), запропонувавши публічні програми, різноманітні публічні заходи, архітектурні фестивалі, воркшопи, літні школи.

Співпраця з європейськими фондами мала вирішальне значення для просування нових ідей та підходів. Протягом 2012–2018 років Фонд імені Гайнріха Бюлля профінансував чотири видання серії «Урбаністичні студії»: «Анатомія міста», «Місто й оновлення», «(Не)Задоволення публічними просторами» та «Урбаністика і фемінізм», а також інші освітні та публічні заходи ЦУС.

Школа урбаністичних студій *CANactions* запрошувала до Києва європейських викладачів та лідерів думок, зокрема данського архітектора та консультанта з міського дизайну Яна Гейла. Це відбувалося у межах їхніх освітніх програм, які фокусувалися на стратегічному міському плануванні та дизайні, екологічному та ландшафтному плануванні, брендингу міст, соціології міста та управлінні проектами (*CANactions*, 2021).

Паралельно реалізовувалися й інші освітні ініціативи. Так, в межах «Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні» для працівників міських рад, міських активістів, мешканців міст, громадських діячів, студентів та дослідників було запропоновано розроблений фахівцями *Cedos* та Центру урбаністичних студій безкоштовний сертифікатний онлайн курс «Урбаністика: Сучасне місто», що розкривав принципи і стратегії міського розвитку та міського управління, висвітлював питання розвитку публічних просторів, міської мобільності, можливостей містян долучатися до управління містом (Урбаністика, 2018). Такі заходи *«сильно розкачали [освітній] простір, наповнивши новими знаннями і ідеями»* та *«збільшили популярну просвітницьку ємність»*, як відмічає Олександра Нарижна.

Розширення освіти за межі архітектури та цивільного будівництва

На початку 1990-х років освіта у сфері техногенного середовища в Україні зосереджувалася на двох напрямках — архітектурі та цивільній інженерії. З часом з'явився третій напрям — урбаністичні студії (Рисунок 2). Спочатку окремі програми мали дещо експериментальний характер, але швидко здобули визнання серед фахівців-практиків. Зростаючий попит на спеціалістів у різних аспектах міського розвитку та планування, поза межами архітектури та інженерії, призвів до збільшення кількості та різноманітності таких програм. Однак аналіз навчальних курсів показує, що ці три компоненти мають багато спільних фокусів, причому деякі курси запозичуються або переносяться з одного напрямку в інший. Як наслідок, відбувається поступове, але помітне зближення цих сфер.

15 Вінниця: <https://2021.vmr.gov.ua/SiteAssets/Lists/IntegratedUrbanDevelopment/Default/Концепція%20інтегрованого%20розвитку%20Вінниця%202030.pdf>

Житомир: https://zt-rada.gov.ua/files/upload/all/2025/Економика/kontsiptsiaa_compressed%20%281%29.pdf

Полтава: <https://drive.google.com/file/d/1fAvjT0JkAztkmHBF95WX5vFX0HeQ2Ovh/view>

Подільський район у Києві: <https://cedos.org.ua/news/opublikovano-konceptsiyu-integrovanogo-rozvytku-podilskogo-rajonu-ky-yeva-2030/>

Рисунок 2. Розширення та еволюція фокусів освіти у сфері техногенного середовища

Потреба в розробці та впровадженні нових освітніх програм була зумовлена, з одного боку, зростанням значення міст та урбанізованих територій як ключових центрів економічної активності й просторових трансформацій, а з іншого — зростаючим попитом на експертів з міського планування після реформи децентралізації. У 2018 році Київський національний університет імені Тараса Шевченка (КНУ) запустив бакалаврську програму «Урбаністика та міське планування», а наступного року — магістерську програму «Урбаністика та регіональний розвиток». Тим часом Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна запровадив програму з урбаністики, а Харківська школа архітектури почала пропонувати програму «Архітектура та урбанізм».

Розвиток міждисциплінарних і мультидисциплінарних підходів став ще одним відображенням духу часу. У сфері урбаністики це проявилось у розширенні освітньої та наукової діяльності за межі традиційного міського планування, а також у спробах створення міждисциплінарних навчальних програм, які поєднують кілька дослідницьких напрямів. Так, було започатковано програми з міської

економіки та урбаністичного менеджменту, зокрема бакалаврська програма «Економіка міста та урбаністика» в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана (КНЕУ) і магістерську програму «Урбаністика та просторове планування» в Київському національному університеті будівництва і архітектури (КНУБА).

Як зауважив один із респондентів, у разі критичних змін, таких як створення нової бакалаврської програми з економіки міста та урбаністики в університеті зі спадщиною пострадянського застою, особливого значення набуває роль лідера. Як згадує експерт із міських фінансів Віталій Пилипів: «Я почав працювати в КНЕУ у 2016 році. На нашій кафедрі ми замислились над тим, як зберегти свій профіль і знайти щось справді перспективне на найближчі роки. Ми стежили за тенденціями у західних університетах і після тривалих обговорень дійшли до ідеї урбаністики, економіки міста... Ми запустили програму того ж року».

Хоча минуло ще небагато часу, вже можна зробити перші оцінки. Деякі програми демонструють відчутні результати (наприклад, кар'єрні шляхи випускників, їхній професійний вплив та працевлаштування загалом). Натомість вплив інших ще не є помітним на ринку праці та у професійному середовищі. Як зазначила Олександра Нарижна про бакалаврську програму «Урбаністика та міське планування» в КНУ: «Маю можливість спостерігати віддачу від програми через студентів. Мені здається, це новий рівень якості аналізу міста і розуміння», водночас деякі інші програми «поки в полі ніяк не проявилися. Можливо за років п'ять щось побачимо». Натомість є й такі, що «здається, були більш комерційною історією для університету». Тобто вихід за межі стандартних програм не завжди має ефект. Значну роль відіграє те, хто і як реалізовує освітні програми і які компетентності вони дають чи не дають студентам. Про це йтиметься у подальших розділах.

Просторове урізноманітнення

На початку 1990-х років в Україні були сформовані кілька осередків урбаністичної освіти — у Києві, Харкові, Львові, Одесі, Дніпрі та Полтаві. Згодом, як метафорично виразився багаторічний очільник Інституту архітектури Львівської політехніки Богдан Черкес, «інститути почали рости як гриби після дощу... всі почали відкривати архітектурні факультети». Він пояснює таку активність серед іншого фінансовим чинником, оскільки університети почали відчувати фінансові труднощі, багато спеціальностей перестали бути

привабливими для студентів, а отже, фінансово не окупалися. Натомість архітектура, а згодом дизайн, почали приносити прибутки. Тобто певною мірою стимулом стали комерційний інтерес і ринковий попит на професіоналів, здатних проєктувати вілли та інтер'єри на запити «нових багатіїв» і відомих особистостей. За його словами, *«якщо на початку 1990-х років було 5-7 архітектурних шкіл, то зараз ми маємо 25–30, тобто дуже багато»*.

Нові освітні центри з'являлися кількома хвилями. Перша хвиля припадає на другу половину 1990-х та початок 2000-х років. Урбаністично орієнтовані освітні програми з архітектури та цивільної інженерії з'явилися в Ужгороді, Івано-Франківську, Запоріжжі, Вінниці та Дублянах Львівської області. Друга хвиля відбулася у 2017–2024 роках у Чернівцях, Хмельницькому, Луцьку, Маріуполі, Краматорську, Херсоні, Чернігові, Тернополі та Черкасах. Нові програми відкривалися в державних університетах, більшість із яких раніше пропонували лише будівельні спеціальності, а тепер доповнили їх архітектурними та містобудівними. У період між цими двома хвилями нові програми були запущені лише в Сумах. Друга хвиля вийшла за межі архітектури та інженерії, відкривши новий напрям для програм з урбаністики в Києві, Харкові, Львові, Одесі та Ірпені Київської області. Окупація українських міст та руйнування їхньої фізичної тканини призвели до релокації архітектурних шкіл: Донбаська національна академія будівництва і архітектури спочатку переїхала з Макіївки до Краматорська, а тепер — до Івано-Франківська; Приазовський державний технічний університет — з Маріуполя до Дніпра; Херсонський державний аграрно-економічний університет — до Кропивницького, а Харківська школа архітектури — до Львова.

На сьогоднішній день освітні програми для міського розвитку та планування реалізуються в

закладах вищої освіти 21 міста України, з яких два не є обласними центрами і знаходяться у субурбії Києва та Львова (Рисунок 3). Однак Юрій Палеха зазначає, що наразі «спостерігається збільшення кількості вищих навчальних закладів, але воно не призводить до позитивного ефекту. Для того, щоб забезпечити належний рівень освіти, потрібний кваліфікований кадровий потенціал, з досвідом, знаннями. Треба підтримувати ті навчальні заклади, де є певні школи».

У період з 2014 по 2021 рік на багатьох кафедрах архітектури, міського планування та розвитку відбулися структурні зміни. Багато з них пройшли через перейменування або об'єднання, внаслідок чого майже кожен великий регіональний університет нині має кафедру архітектури або планування. Однак опитані експерти висловили скептицизм щодо якості освіти, яку надають ці кафедри, вказуючи на брак руху в напрямку передових європейських практик та відсутність доступу до іноземного досвіду. На їхню думку, у випадках залучення іноземних викладачів це часто супроводжується нерозумінням специфічного українського контексту. Експерти також зазначали, що спроби закладів запровадити реформи часто мали лише поверхневий характер, замість того, щоб суттєво переглянути навчальні плани та адаптуватися до європейських стандартів. Зокрема, наголошувалося на тому, що закладам у регіонах України важко забезпечити належний рівень викладання через дефіцит викладачів із необхідними знаннями та досвідом. Утім, деякі респонденти стверджували, що з огляду на загальний гострий дефіцит якісної містопланувальної освіти в Україні, надання базового розуміння є необхідним і цінним першим кроком, який має потенціал для стимулювання різноманітності підходів та поглядів на цю проблему.

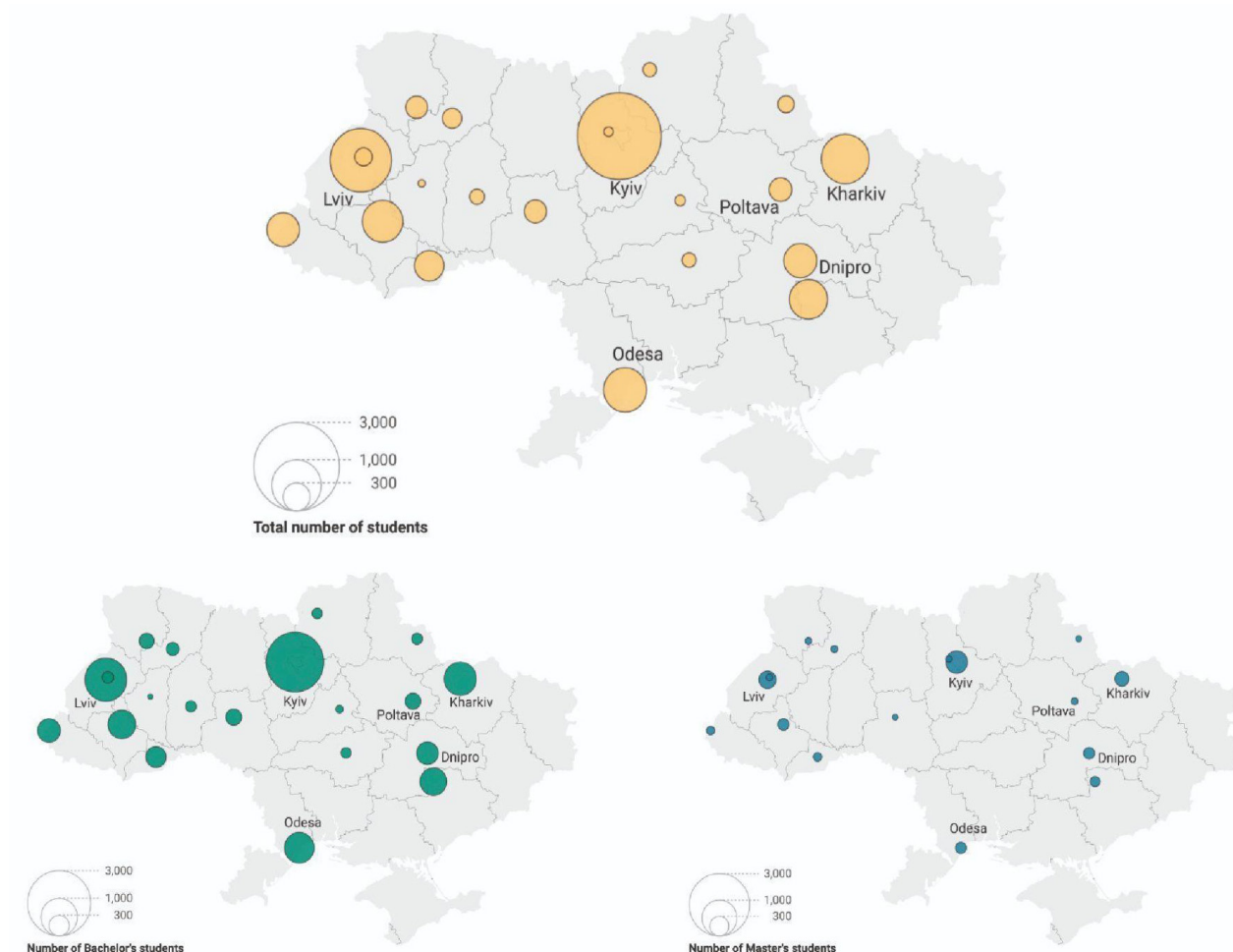

Рисунок 3. Центри університетської освіти з міського розвитку та планування (разом (бакалаврський і магістерський рівні)
Джерело: ЄДЕБО (дані на лютий 2025 року)

Професійний діалог та урбаністична освіта

Окрім офіційних професійних спільнот, у суспільних дискусіях значну роль відіграють неформальні мережі.

У 2024 році в Києві відбувся круглий стіл під назвою «Урбаністична освіта в Україні: виклики та перспективи», присвячений сучасному стану та майбутнім напрямкам розвитку урбаністичної освіти. Учасники обговорили ключові пріоритети програм з урбаністики, суттєві виклики галузі, перспективи співпраці та можливості для подальшого розвитку. Дискусія висвітлила кілька головних проблем: зміцнення міждисциплінарних і міжсекторальних зв'язків, сприяння співпраці між університетами, розбудова тісніших зв'язків між академічним середовищем та професійними спільнотами, а також забезпечення того, щоб освітні програми очолювали кваліфіковані викладачі з практичним досвідом у своїх сферах. Обговорення співпраці між закладами освіти охопило програми подвійних дипломів, внутрішні

академічні обміни, літні школи та інші важливі теми (Дискусія ..., 2024b).

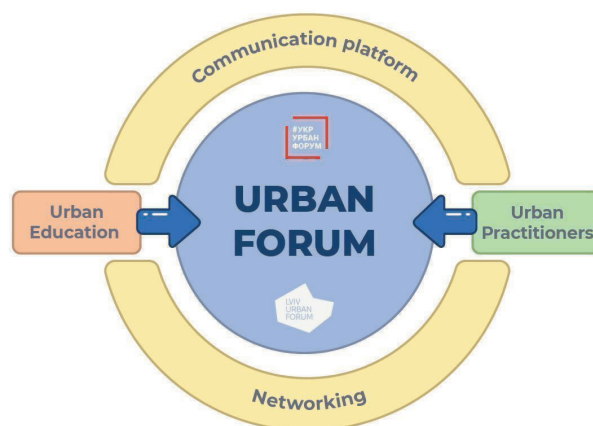

Рисунок 4. Урбаністичні форуми як платформа для професійного діалогу про розвиток урбаністичної освіти

Урбаністичні форуми постали як новий стабільний майданчик для комунікації, нетворкінгу, обміну досвідом та навчання, об'єднуючи освітян і

практиків-урбаністів та надаючи їм простір для взаємовигідного діалогу (Рисунок 4).

Ініційований та організований аналітичним центром *Cedos* за підтримки Фонду імені Гайнріха Бьоля, Український урбаністичний форум став ключовим місцем для дискусій про сучасний міський розвиток та майбутнє українських міст.¹⁶ Кожна сесія цього щорічного заходу присвячена нагальній темі сьогодення і часто стимулює плідні публічні дискусії в подальшому. Форум 2024 року під тематичною назвою «Суспільство і простір» зосередився на взаємозв'язку між соціальним та просторовим розвитком українських міст і стратегіях побудови інклюзивного та сталого урбаністичного майбутнього. Крім того, він включав спеціальну сесію, присвячену викликам і перспективам урбаністичної освіти.

Як продовження попередніх обговорень, панельна дискусія на тему «Майбутнє міст в Україні: магістралі та глухі кути урбаністичної освіти», що відбулася в рамках Українського урбаністичного форуму 2024 у Чернівцях, сфокусувалася на трьох темах (Дискусія ..., 2024a). Перша – це різноманіття освітніх програм і академічна свобода, як бути в рамках обмежень конкретних спеціальностей і одночасно використати потенціал академічної свободи, доповнюючи програми іншими міждисциплінарними курсами. Другий фокус стосувався внеску випускників у суспільство, зокрема, що вони можуть дати міським просторам і які перешкоди можуть заважати цьому. Третій фокус стосувався академічної зв'язності: як ми бачимо перспективи взаємодії між освітніми програмами, розробки спільних міждисциплінарних програм і міжгалузевих ініціатив, а також чи повинні ми залишатися в межах своїх напрямів, готуючи вузькопрофільних фахівців, чи сприяти більш широкому, міждисциплінарному підходу до освіти (Дискусія ..., 2024a).

Результатом дискусії став ряд важливих висновків (Дискусія ..., 2024a). Насамперед, було наголошено, що будь-яку розмову про освіту варто починати з того, які цінності вона несе і які трансформації має здійснити: освіта повинна фокусуватися на відносинах між громадами та суспільством для забезпечення економічного розвитку. Тому основним принципом в освітній програмі має бути користь для суспільства. Університети мають готувати нове покоління агентів змін, які повинні набути широкого переліку компетенцій –

від містопланування до урбаністичного дизайну та технологій, щоб орієнтуватися у складному просторі, де ще не існує багатьох важливих для міського розвитку професій. Навчальні плани мають включати предмети, які дають студентам не лише теоретичні знання, а й практичні навички виконання індивідуальних та групових проєктів облаштування комфортних міст, в яких люди хочуть жити. Виконання практично важливих проєктів, що не мають простих рішень, є важливим для навчання студентів приймати рішення у складних ситуаціях і впливати на розвиток міст. Важливо також розвивати внутрішню мобільність серед українських університетів, що дозволить викладачам обмінюватися знаннями і досвідом, а студентам покращувати якість освіти.

У 2023–2024 роках департамент архітектури та просторового розвитку Львівської міської ради у партнерстві з *SALAR International* та проєктом, що фінансується *GLZ*, заснував *Lviv Urban Forum* у форматі діалогу про найкращі практики міського розвитку. Подія залучила відомих зарубіжних та українських архітекторів, містопланувальників та урбаністів, а також мерів та представників департаментів міських рад, головних архітекторів міст, дослідників, міських активістів та студентів.

Дискусії про виклики та перспективи урбаністичної освіти під час урбаністичних форумів допомогли збагатити оновлені освітні програми новими ідеями та темами. Однак, на нашу думку, найвагомішим результатом став постійний діалог, налагоджений між викладачами та студентами з різних університетів, який триває і поза межами цих заходів. Учасники цього діалогу почали не лише краще чути та розуміти одне одного (особливо представники різних освітніх напрямів, таких як архітектура, цивільна інженерія та урбаністика), а й розвивати співпрацю. Зокрема, ця тематична стаття сама по собі є результатом такої взаємодії. Обмін ідеями під час форумів дав поштовх новим ініціативам, таким як нинішні дискусії про створення асоціації програм з урбаністики або міжуніверситетські спільні заходи на Всесвітньому форумі міст (*World Urban Forum*).

Міжнародні наукові форуми та конференції також відіграли критично важливу роль у сприянні діалогу між українськими та іноземними вченими, збагаченні академічних дискусій та стимулюванні створення нових програм, присвячених техногенному середовищу, які виходять за межі

16 <https://cedos.org.ua/ukr-urban-forum/>

традиційної архітектури та цивільної інженерії. Яскравим прикладом є Сьома міжнародна конференція з міської географії посткомуністичних країн, що відбулася в Києві та Дніпрі у 2017 році та збрала 120 дослідників-урбаністів із понад 20 країн. Окрім сприяння обміну знаннями, захід стимулював дискусії, що призвели до розробки інноваційної програми «Урбаністика та міське планування» в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Створена у відповідь на мінливі потреби міського планування та розвитку, ця програма відображає прагнення розширити академічні рамки за межі традиційної освіти, надаючи студентам міждисциплінарні знання.

Такі міжнародні форуми допомогли розширити академічні мережі, дозволивши українським вченим налагодити зв'язки з партнерами з фахових шкіл за кордоном та сприяючи академічній мобільності співробітників і студентів у сфері міського планування та розвитку. Цей обмін ідеями та підходами в урбаністичній освіті вплинув на розробку більш релевантних програм в Україні, формуючи навчальні плани, які відповідають на виклики сучасного міського планування та розвитку.

Сучасний стан: надлишок чи нестача фахівців?

Всі освітні програми в Україні мають бути розроблені за стандартним шаблоном¹⁷ до процедур в кожному університеті та схвалені університетською вченою радою і завантажені до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Потім, на останньому році навчання першого набору студентів програма проходить акредитацію з метою оцінити спроможність закладу відповідати стандартам вищої освіти (які розробляються та затверджуються Міністерством освіти та науки окремо для кожної спеціальності) та досягати задекларованих результатів навчання. Процес контролюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) і включає оцінювання¹⁸ якості програми, її реалізації, а також освітньої діяльності ЗВО.

Внаслідок забюрократизованості національного акредитаційного процесу частина програм продовжують діяти в рамках акредитації спеціальностей в університетах (а не власне освітніх програм). Тобто на сьогоднішній день є три

категорії освітніх програм: а) акредитовані, б) ті, що реалізуються за акредитованими спеціальностями, та в) неакредитовані (якщо ще не було першого випуску студентів).

Статистика освітніх програм

Швидкий пошук у мережі за ключовими словами «міське планування», «архітектура» або навіть просто прикметником «урбаністичний» видає десятки освітніх програм у найрізноманітніших закладах вищої освіти по всій Україні. З огляду на поточну демографічну ситуацію та прогнози, можна було б очікувати запеклої конкуренції між університетами за вступників. Проте, схоже, цього не відбувається.

Вузькоспеціалізовані курси, зокрема ті, що фокусуються на архітектурі, міському плануванні, економіці, менеджменті чи географії, не перетинаються між собою і не конкурують за студентський контингент, який невпинно скорочується.

Микола Трегуб, проректор Київської школи економіки, підкреслив: *«Починаючи з 2021 року з'явилася велика кількість освітніх програм у сфері цивільної інженерії, будівництва, архітектури, географії та інших галузей знань, які так чи інакше пов'язані з просторовим плануванням, урбанізмом або відновленням. Але якщо говорити про якісні освітні програми, їх насправді дуже мало».*

Розподіл за трьома основними категоріями освітніх програм у сфері міського розвитку й планування є нерівномірним (Рисунок 5): 69% студентів навчаються на програмах з архітектури (30 бакалаврських і 33 магістерських програми), 26% – на інженерних (13 бакалаврських і 19 магістерських) і лише 5% – на урбаністичних програмах (6 бакалаврських і 11 магістерських). Традиційно випускники бакалаврату продовжували навчання на магістратурі в межах тієї ж спеціальності. Проте останні роки з появою перехресного вступу ситуація змінилася. Насамперед, це стосується магістерських програм з урбаністики, куди зараз вступають випускники з дуже різноманітним попереднім фахом – як після бакалаврату, так і після інших магістерських програм.

У період з 2018 по 2024 рік кількість програм з урбаністики потроїлася: зі скромних п'яти до

17 https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/08/Наказ_686_від_15052024_доопрацьований_1.pdf

18 https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/08/Наказ_686_від_15052024_доопрацьований_1.pdf

солідних п'ятнадцяти. Водночас набір студентів на ці курси зріс у чотири рази. Програми з глибшими традиціями за той самий період продемонстрували скромніше зростання: набір на архітектуру збільшився на 17% (з 1946 до 2218 осіб), тоді

як кількість інженерних програм зросла майже наполовину (з 18 до 26). Однак кількість студентів на інженерних спеціальностях продемонструвала мінімальне зростання — лише на 3% (з 1054 до 1081 особи).

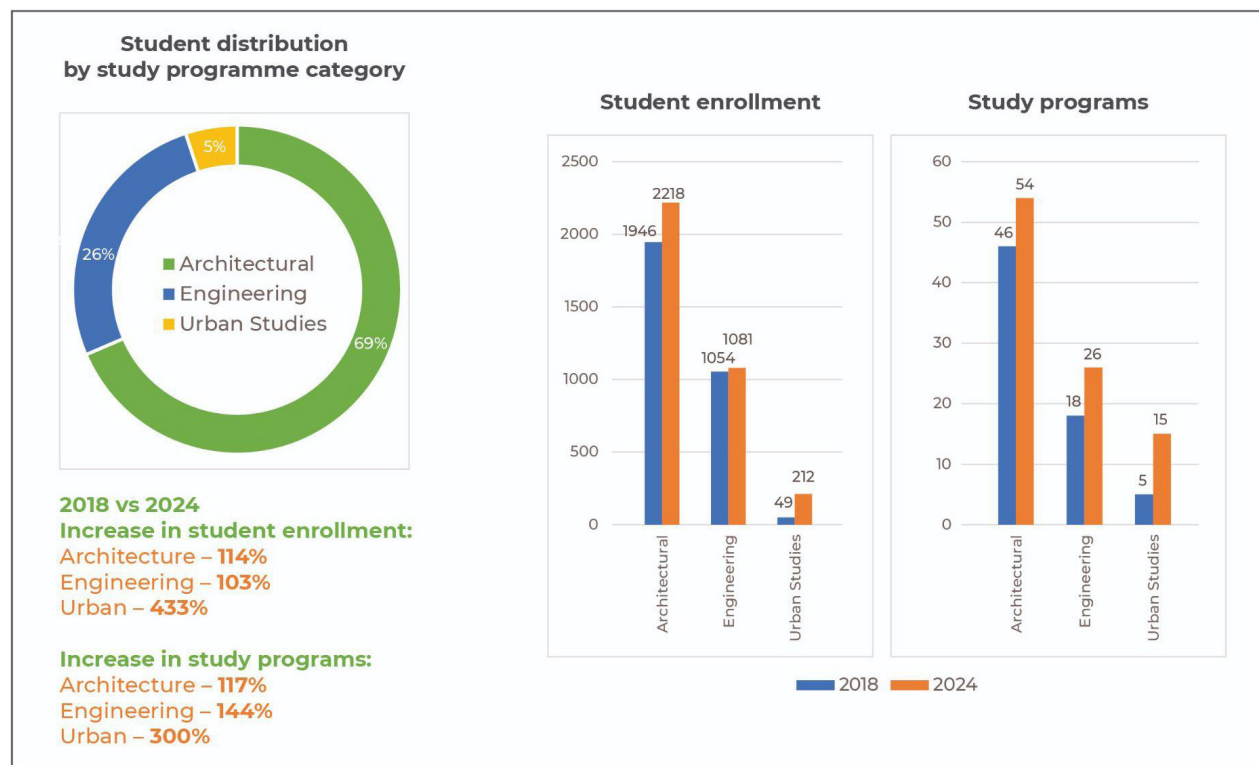

Рисунок 5. Тенденції розподілу освітніх програм та зарахованих студентів за напрямками
Джерело: Авторські розрахунки за даними ЄДЕБО

Якщо подивитись у довготривалій ретроспективі, то зростання кількості студентів від 1990-х років є значним. Богдан Черкес розповів, що «на архітектурний факультет Львівської політехніки на початку 1990-х вступало 75 осіб, а зараз порядку 500, ... навчалося 350 студентів, а зараз 2 тисячі». Таке зростання можна пояснити доповненням державного замовлення на фіксовану кількість фахівців, можливістю ЗВО залучати студентів-контрактників та самостійно встановлювати вартість навчання (Рисунок 6).

Спільним знаменником всіх нових освітніх програм є зростання інтересу з боку студентів у перші кілька років після відкриття. Подальша динаміка є набагато складнішою для пояснення й залежить або від якості самих програм, або від ситуації на освітньому ринку. Тут варто згадати такі чинники, як зростання інтересу до урбаністики, зміна

публічного дискурсу та поколіннєві трансформації. Втім, загалом динаміка кількості студентів у всіх категоріях освітніх програм визначається демографічними причинами (Іванченко, Левантович, 2023).

Урбаністична освіта — це про дослідження, комунікацію та співпрацю (Шабранська, 2025), і на вибір студентами конкретного міста чи регіону для вивчення архітектури, міського планування або урбаністики безпосередньо впливатиме активність відповідних професійних спільнот у цій місцевості та динамічність тамтешнього професійного життя. Львів, Київ, Дніпро та Харків є популярними осередками серед студентів цих напрямів, хоча тенденції 2022–2024 років демонструють падіння кількості студентів у Харкові з цілком очевидних причин.

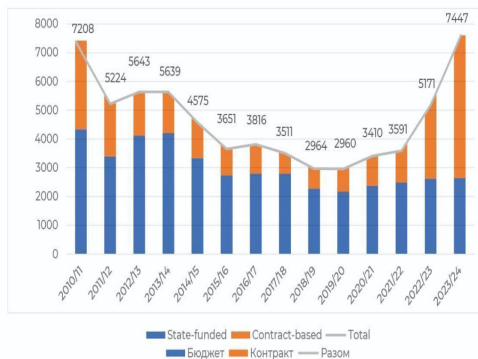
NUMBER OF BACHELOR'S STUDENTS ENROLLED: ARCHITECTURE AND TOWN PLANNING
КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ВСТУПИЛИ НА БАКАЛАВРСЬКІ ПРОГРАМИ: АРХІТЕКТУРА ТА МІСТОБУДУВАННЯ

NUMBER OF MASTER'S STUDENTS ENROLLED: ARCHITECTURE AND TOWN PLANNING
КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ВСТУПИЛИ НА МАГІСТЕРСЬКІ ПРОГРАМИ: АРХІТЕКТУРА ТА МІСТОБУДУВАННЯ

NUMBER OF BACHELOR'S STUDENTS ENROLLED: BUILDING AND CIVIL ENGINEERING
КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ВСТУПИЛИ НА БАКАЛАВРСЬКІ ПРОГРАМИ: БУДІВНИЦТВО ТА ЦИВІЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ

NUMBER OF MASTER'S STUDENTS ENROLLED: BUILDING AND CIVIL ENGINEERING
КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ВСТУПИЛИ НА МАГІСТЕРСЬКІ ПРОГРАМИ: БУДІВНИЦТВО ТА ЦИВІЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ

Рисунок 6. Динаміка набору на бакалаврат та магістратуру за спеціальностями: Архітектура та містобудування/Будівництво та цивільна інженерія

Джерело: Дані Державної служби статистики України за 2010–2023 роки (щорічники «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України» та «Вища освіта в Україні»)

Чи достатньо фахівців?

«Я вважаю, що фахівців, особливо в галузі містобудування, дуже мало, не вистачає... Це питання політичне і стратегічне. Нам треба спочатку створити, відновити містобудівну галузь в країні... Нам не вистачає фахівців, і їх треба буде, звісно, готувати... Спеціалістів випускають мало, і вони дуже вузькопрофільні.»

— Професорка Олена Олійник, віцепрезидентка Національної спілки архітекторів України

Ситуація з фахівцями у сфері міського розвитку та планування залишається складною. Багато університетів заслуговують на подяку за якість освіти. Водночас дефіцит професіоналів призводить до зниження вимог до підготовки кадрів та спричиняє поспішне «полювання» роботодавців

на студентів, іноді ще за два роки до завершення їхнього навчання. «Рівень працевлаштування серед наших студентів доволі високий, починаючи вже зі старших курсів. Майже всі вони знаходять роботу самостійно. Часом я натрапляю на якісь вакансії, але зазвичай охочих немає, бо всі вже працюють», — зазначила Любов Апостолова-Сосса, завідувачка кафедри міського господарства Київського національного університету будівництва і архітектури.

Чинником зниження професійних стандартів у сфері міського розвитку та планування також стали державні політики. З огляду на зміну професійного середовища, де головну роль замовника перебрали на себе не держава, а місто (або громада) чи навіть міжнародні донорські офіси, єдиною життєздатною альтернативою в таких умовах стало фрілансерство. Але воно не могло наситити ринок. Любов Апостолова-Сосса зазначає: «Фактично державна політика призвела до того, що більшість основних гравців – інституцій, які представляли

певну школу або традицію – опинилася майже на межі припинення діяльності через регуляторні проблеми. Натомість індивідуальні підприємці (ФОПи) змогли адаптуватися та успішно вижити в таких умовах, сформувавши пул експертів, які переходять від одного проєкту до іншого. Втім, попит на кадри залишається значним».

Професор Вадим Вадімов, директор Навчально-наукового інституту архітектури, будівництва та землеустрою Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», також зазначає, що забезпеченість територіальних громад фахівцями з міського розвитку та планування є: «дуже на невисокому рівні... на посадах фахівців працюють зовсім не за профілем спеціальності. Вони з часом там набувають практичних навичок, але знань таких, які потрібні для вирішення стратегічних завдань, поточних завдань, чисто професійних завдань, у них просто не вистачає».

Більше того, на сьогодні в Україні не можна говорити про узгодженість підготовки фахівців із потребами ринку. Ганна Палеха наголошує, що: «не існує офіційного запиту на спеціалістів із просторового планування, міської мобільності, екології та управління містами. Як наслідок цього університети готують фахівців взагалі, а не під реальні виклики міст. Чому? Потреби у фахівцях на сьогодні не сформовані, тому що держава на сьогодні поки що не визначила чіткі кваліфікаційні вимоги до містопланувальників. Сам ринок не генерує чіткі запити, бо немає системної містобудівної політики. В Україні досі немає стратегічного бачення як повинні розвивати міста, немає системного підходу до просторового планування громад. Через це громади часто не розуміють, яких фахівців з різних галузей їм потрібно залучати, і керуються лише тим, що "так було раніше"».

Інтерв'ю виявили, що в Україні наразі спостерігається нестача фахівців з транспортного моделювання та сталої міської мобільності, ГІС-аналітики, міського управління, а також міських інженерів з водо-, газо-, електро та тепlopостачання.

Виклики викладацького складу

Якість освіти в закладах залежить від багатьох чинників, але критично важливим є внутрішнє ставлення до змін. Готовність до змін можна

побачити як у створенні нових програм, так і в оновленні існуючих. Як вони адаптуються до реальності? Чи є вони відповіддю на очікування студентів? Чи регулярно заклади збирають зворотний зв'язок і діють на його основі? Деякі університети роблять це, як-от Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Київська школа економіки, зокрема у своїх програмах з урбаністики. Однак не всі відгуки обробляються належним чином і не завжди призводять до коригування програм.

Державні вимоги до акредитації не дозволяють людям без наукового ступеня викладати в університетах. Це серйозна проблема для всієї системи вищої освіти України, адже успішна акредитація освітніх програм передбачає відповідність викладацького складу певним ліцензійним вимогам⁹. Ці вимоги часто зумовлюють необхідність залучати академічних фахівців із формальними кваліфікаціями (наприклад, певною кількістю наукових статей або монографій, опублікованих за останні п'ять років, або членством у різних комітетах Міністерства освіти і науки України) замість фахівців-практиків, які можуть не відповідати необхідним академічним критеріям. Навіть нові програми можуть суттєво постраждати від браку кваліфікованих викладачів та вимог до професорсько-викладацького складу, які обмежують працевлаштування працюючих професіоналів із галузі

Ця проблема має ефект мультиплікатора. Без притоку людей із практичним досвідом, поточний викладацький склад, який часто сам не має достатньої експертизи чи навичок, продовжує викладати курси, бо хтось же має це робити. У результаті відтворюється застаріла модель. До того ж, викладачі недоотримують оплату за свою працю і не мають достатньої мотивації для професійного зростання. У той же час тиск та вимоги до викладацького навантаження й наукової продуктивності зростають. Недофінансування та бюрократичне навантаження часто називають одними з головних чинників кризи в українській системі освіти. Перевантажені адміністративною роботою, викладачі часто не мають ані сил, ані ресурсів для самоосвіти чи професійного розвитку. Вкрай складно знайти людей, готових викладати за відносно скромну оплату. Заробітна плата освітян, принаймні в цій галузі, абсолютно не конкурує із зарплатами фахівців у реальному секторі.

19 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>

«Наприклад, міський планувальник, який працює над містобудівною документацією, через кілька років після випуску буде заробляти більше, ніж професор. Це піднімає фундаментальне питання: який стимул для молодшої амбітної людини будувати викладацьку кар'єру в таких умовах?», — запитує докторка Апостолова-Сосса. Проте це питання, радше, риторичне.

Раніше академічна кар'єра вважалася престижною та бажаною, однак сьогодні вона втратила свою привабливість серед молоді – лише одиниці свідомо, з мотивацією та розумінням обирають цей

шлях. Зміна поколінь ніколи не буває легкою, але в Україні вона є ще складнішою. Специфічна культура виходу на пенсію та різке падіння соціального статусу після припинення професійної діяльності ускладнюють цей перехід, роблячи залучення молодих науковців ще важчим завданням. Зміна поколінь неминуче відбувається, приносячи з собою зміну світогляду, тоді як наслідки війни, відтік мізків та зростаючий інтелектуальний обмін з європейською академічною спільнотою посилюють цю трансформацію. Разом ці фактори переформатовують перспективи в галузі та стимулюють глибокі зміни в суспільстві.

Компетентності випускників, дуальна освіта, безперервний професійний розвиток, а також державна та приватна освіта

Яких компетентностей не вистачає випускникам?

Відповідь на це, насправді, неоднозначне питання варто почати із думки Вадіма Вадімова. Через залучення його студентів до програми академічної мобільності Erasmus+ і маючи відгуки приймаючих професорів, він «був приємно здивований тим, що у процесі реалізації Європейської програми студентської мобільності Erasmus+ з провідними університетами Європи було встановлено, що наші студенти набагато більше знають, набагато більше вміють». Тобто існує швидше хибний стереотип, що українські студенти поступаються за знаннями та навичками тим, які навчаються в університетах Європи чи Америки. Взаємна комунікація українських та іноземних студентів, яку спостерігають і автори статті, однозначно спростовує цю точку зору.

Проте безперечно ми бачимо вади української освіти у сфері міського середовища. Зокрема, на деяких освітніх програмах окремі дисципліни викладаються так, як це робилося кілька десятиліть тому, або занадто затеоретизовано. Олександра Наріжна міркує, що «часто "прошивають" студентів, нав'язуючи якісь шаблони, трошки радянські чи пострадянські мрії».

Інша істотна вада – вузькість підготовки фахівців та нестача ряду сучасних компетентностей. Як відмічає Ганна Палеха, «...більшість програм у державних університетах все ще не враховує сучасні тренди – цифрові технології в містобудуванні, кліматичну адаптацію та інтегроване планування... Необхідно оновлювати освітні програми відповідно до сучасних викликів – цифровізація, екологічна адаптація, мобільність, економічне управління та міська політика». Вона також акцентує увагу на тому, що випускники освітніх програм часто не готові працювати у міждисциплінарних командах і відчують нестачу необхідного набору навичок.

Ця вада пов'язана з наступною — нестачею комплексного підходу до підготовки кадрів. «Зв'язок між освітою та підготовкою фахівців повинен базуватися на реальних викликах ринку. Однак ринок в Україні лише на сьогодні формується і напряму залежить від потреб міст і територіальних громад. Саме ці потреби визначають запит на певні спеціальності та компетенції. Але водночас інструменти для вирішення цих викликів надає держава... [Проте] держава не визначила чіткий перелік компетенцій, які мають бути у випускників містопланувальних спеціальностей. Законодавчі

зміни відбуваються без механізму впровадження в освітні програми, і випускники отримують знання, які можуть бути застарілими ще до моменту завершення навчання», — наголошує Ганна Палеха.

Багато програм розроблялися для умов стабільності та визначеності, що пояснює їхню негнучкість і нездатність враховувати специфіку сучасного суспільства, якому притаманні турбулентність, складність, невизначеність і неможливість передбачити далеке майбутнє.

Підсумовуючи роздуми експертів, можна виокремити кілька сфер специфічних знань та компетентностей, які є слабкими місцями в українських освітніх програмах:

- Глибокі знання нормативно-правових документів з архітектури та містобудування (хоча важливо пам'ятати, що законодавча база є недосконалою, а процес містопланування в Україні частково «заморожений»)
- Навички пошуку та аналітики даних, моніторингу статистики, ГІС-аналізу та створення звітів
- Здатність проводити польові дослідження, використовуючи методи опитування, залученого спостереження
- Здатність брати участь у дискусіях, враховувати ціннісні аспекти, людиноцентричність

«Студентів в університетах навчають, як будувати висотки. Ніхто їх не навчає, як не будувати висотки, — зазначає Олена Олійник, — Ми повинні готувати наших містобудівельників, архітекторів для того, щоб вони проектували для людей, які там будуть жити, щоб людям було зручно – не якимось інвесторам, яким потрібно відшкодувати свої гроші, а людям, які там живуть і будуть жити далі». Далі вона продовжує: «у нас досі тільки в поодиноких університетах, завдяки ініціативі окремих викладачів, вивчаються Цілі сталого розвитку, ...нам їх виконувати вже до 2030 року, а ми нічого ще не зробили. У нас половина студентів не має уявлення, що це таке, як це відбувається і проявляється у містобудуванні».

Навчальні програми не містять модулів, присвячених Цілям сталого розвитку, через брак викладачів із відповідною експертизою та труднощі зі створенням нових, спеціалізованих навчальних планів.

Мова викладання

Більшість освітніх програм викладається українською мовою, що цілком логічно з огляду на мовні компетентності викладачів і студентів.

На думку опитаних експертів, вища освіта має обов'язково включати англомовні освітні програми щонайменше на магістерському рівні. Це розширить можливості для студентських обмінів через програми академічної мобільності, створить умови для залучення іноземних студентів до України та посилить співпрацю із закордонними університетами-партнерами. «Для того, щоб випускник мав можливість працювати в будь-якій європейській країні, він мусить мати якийсь тезаурус, апарат для спілкування... Це хоч якісь мінімальні стандарти, архітектурні поняття. Викладання англійською мовою – це перший крок до того, щоб і наша освіта стала міжнародною», – зазначає Олена Олійник.

Програма «Урбаністика та повоєнна відбудова» в Київській школі економіки (КШЕ) викладається переважно англійською мовою – це частина корпоративної культури закладу. Професор Пилипів поділився своїм досвідом викладання англійською та українською мовами в КШЕ та Київському національному економічному університеті (КНЕУ). За його словами, викладати для бакалаврів повністю англійською наразі нереалістично, але працювати з англомовними джерелами – вкрай важливо (і часто це взагалі єдина можливість, оскільки відсутність українських перекладів ключових підручників створює багато перешкод для студентів і викладачів). Він інвестує багато часу в те, щоб полегшити студентам роботу з англомовними текстами, готуючи анотації та ключові тези зі статей. На магістерській програмі професор Пилипів викладає безпосередньо англійською. Чи це ефективно? Він каже, що все залежить від теми: «Частково так, адже під час навчання обговорюється термінологія, яка узгоджується з західними стандартами розуміння міської економіки та урбаністичних процесів, що дозволяє уникнути застарілих понять. Проте, коли мова заходить про обговорення останніх подій, змін у законодавстві чи нормативних актах, це іноді ускладнює ситуацію... і дуже часто виникає сильне бажання пояснити це українською».

Окрім загальних вимог до володіння іноземною мовою, це поставило задачу впровадження англомовних двомовних (українською/англійською) курсів, які б допомагали студентам опановувати базову міжнародну термінологію

за фахом. Проте такі ініціативи поки не стали масовими, що певною мірою зумовлено нестачею викладачів, здатних забезпечити ці курси на належному рівні.

Державна та приватна освіта: сильні сторони та проблемні моменти

Наразі більшість програм пропонують державні університети, а студенти навчаються переважно за кошти державного бюджету. Проте останніми роками зростає попит на освітні програми у приватних закладах вищої освіти, що, ймовірно, пов'язано з поширенням в Україні уявленням про те, що вони надають якісніші освітні послуги.

Приватні університети отримують чимало схвальних відгуків завдяки своїм перевагам, зокрема гнучкості та повазі до часу викладачів. Рівень бюрократії там значно нижчий, і викладачі можуть зосередитися безпосередньо на освітньому процесі. *«З точки зору академічної та методичної підготовки, це значно простіше. Увесь процес набагато простіший: п'ять сторінок робочої програми курсу, лише те, що має сенс, і все. Такий рівень адаптивності набагато зручніший для викладачів, адже паперова робота в традиційних державних університетах може бути надзвичайно виснажливою»*, – зазначає Віталій Пилипів.

До очікуваних переваг приватних університетів також належать більша гнучкість у підборі викладацьких кадрів, конкурентні зарплати (хоча вони все ще непорівнянні із зарплатами фахівців поза межами освітнього сектору, проте є вищими, ніж у державних ЗВО), краща матеріально-технічна база, м'якші вимоги до методичного забезпечення курсів, якісніша інфраструктура кампусів та значно більший штат допоміжного персоналу.

Ще один фактор, на який вказують експерти, – це позитивний тиск з боку студентів, які мотивовані вчитися, оскільки заплатили за це гроші. Навчання за державний кошт досі часто сприймається як «безкоштовне». Однак одна з найважливіших і, можливо, менш очевидних переваг приватних університетів полягає в їхній толерантності до помилок, свободі експериментувати з навчальними програмами та планами, а також гнучкості у формах навчальної діяльності. Потенційним ризиком такої свободи і сміливості в експериментах є труднощі з виконанням критеріїв акредитації, але це можна нівелювати. Це відкриває простір для академічних інновацій у межах приватних ЗВО, який набагато складніше відтворити державним університетам.

Інші переваги приватних закладів освіти полягають у залученні до читання лекцій та проведення практичних занять відомих іноземних архітекторів, містопланувальників та урбаністів, які безпосередньо діляться зі студентами своїм професійним досвідом.

Приватні університети зберігають лідерство

Попри те, що багато респондентів вважають бюрократію в державних університетах надто обтяжливою, ці заклади залишаються провідними надавачами вищої освіти у сфері техногенного середовища: на них припадає 93% усіх програм із міського розвитку та планування і 91% зарахованих студентів. Найвища частка студентів приватних університетів навчається на програмах з урбаністики — 15%, тоді як найнижча — на архітектурних програмах (7,5%) (Рисунок 7). Це можна пояснити передусім тим, що традиційні архітектурні програми, які пропонують державні університети, мають велику кількість ліцензованих місць та добре закріплені позиції на ринку освітніх послуг. Натомість приватні ЗВО, як правило, є більш конкурентоспроможними у пропозиції інноваційних магістерських програм з урбаністики та управління містом.

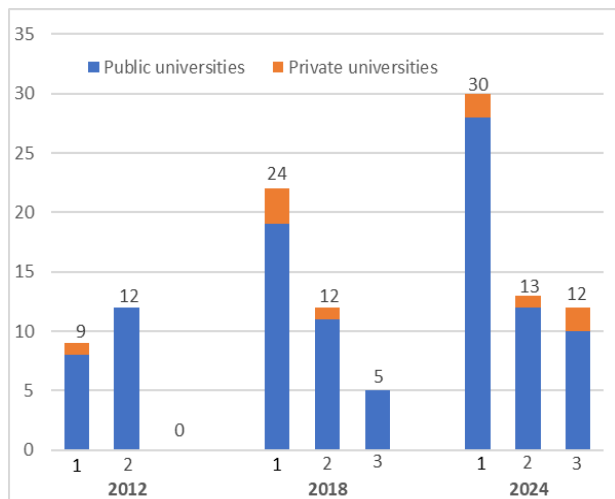

Рисунок 7. Університети, що пропонують освітні програми з міському розвитку та планування за категоріями: 1 – архітектурні, 2 – інженерні, 3 – урбаністичні

Ключовими перевагами державних університетів є масштаби підготовки, тяглість, усталені академічні школи та накопичений досвід освітньої й викладацької діяльності. Ці університети мають

тривалу історію обговорення та вдосконалення навчальних програм, а також співпраці з широкою мережею роботодавців, у яких згодом працюють їхні випускники. ЗВО зазвичай укладають угоди з визначеними базами практики, куди студенти регулярно направляються для розвитку та вдосконалення практичних навичок, зокрема, беручи участь у роботі міждисциплінарних команд, що реалізують прикладні проекти. Відповідно, вони пропонують широкі можливості для студентів, які шукають місця для стажування.

Державні університети налагодили міцні, довготривалі зв'язки з міжнародними партнерами та беруть активну участь у спільних дослідницьких проектах по всьому світу. Вони підтримують розгалужену мережу угод із закордонними ЗВО, що розвиває академічну мобільність як викладачів, так і студентів, зокрема через програму *Erasmus+*. Це сприяє обміну інноваційними ідеями, модернізації методів викладання та підвищенню рівня володіння іноземними мовами, насамперед англійською. Паралельно з цим українські науковці активно долучаються до міжнародної академічної спільноти, пропонуючи авторські курси в закордонних університетах і тим самим популяризуючи українську експертизу в галузі міського розвитку та планування. Наприклад, професор Національного університету «Львівська політехніка» Богдан Черкес викладає курс «Місто і війна» у Віденському технічному університеті,²⁰ тоді як один з авторів цього дослідження читав курс «Постсоціалістичний міський розвиток» на факультеті соціально-економічної географії та просторового менеджменту Університету імені Адама Міцкевича в Познані.²¹

При цьому експерти відзначають загрози переманювання кадрів з державних до приватних університетів. Більше того, частина викладачів читає курси одночасно в державних і приватних університетах.

Навчання через практику та дуальна освіта

Існує поширений стереотип, що освіта в Україні відірвана від практики, що знання, здобуті в університетах, не мають практичної цінності, а ключові навички набуваються лише на робочому місці. Слабкі зв'язки між закладами вищої освіти та бізнесом загалом вважаються

20 <https://urbanism-tuwien.at/en/lehre/course/lecture-and-exercise-city-and-war>

21 <https://wgseigp.amu.edu.pl/wiadomosci/wydarzenia/otwarte-wyklady-online-prof.-kostyantyna-mezentseva-taras-shevchenko-national-university-of-kyiv>

однією з головних вад української освітньої системи (Bondarchuk et al., 2022). Як зауважила Олександра Нарижна: «У роботодавців вимоги зараз невеликі. Всі розраховують на те, що будуть навчати вже всередині. А довіри до освіти немає жодної». Ми б сказали, що це дуже залежить від конкретного випадку, і критичний вплив тут може мати лідерство. Часто розбудова відносин із роботодавцями залежить від людей, які розробляють і керують програмами (від їхніх зв'язків, «м'яких» навичок, особистого нетворкінгу та розуміння ринку праці).

Іншими аспектами цієї проблеми є умови навчання та викладацький склад. Освітня програма може включати передові курси та забезпечувати набуття всіх необхідних компетентностей, але перебої, спричинені війною — такі як призупинення занять, фізичні руйнування кампусів, вимушена релокація і навіть перетворення цілих міст на непридатні для життя, — можуть повністю підірвати освітній процес. Не кожен заклад вищої освіти стикається з однаковими викликами, але наслідки війни глибоко формують умови та результати навчання.

Олександра Нарижна висловлює застереження, що «Наші викладачі не всі розвиваються. Буває хороша кафедра, на якій щось обговорюється, розвивається, але це скоріше в Україні виключення, ніж система... Передова практика, хороші архітектурні, планувальні, урбаністичні офіси — це також виключення в Україні зараз... І це питання, звісно, де мають статися зміни, у освіті чи практиці? Звісно, що освіта має бути передовою і змінювати». Тим не менш, залучення до викладання практиків вбачається вкрай корисним. Але до них зазвичай висуваються стандартні вимоги до викладачів університетів, встановлені ліцензійними умовами. Професор Вадимов пропонує «зробити систему приват-доцентів, приват-професорів з точки зору залучення професіоналів, ...з тим, щоб не навантажували їх виконанням певних кваліфікаційних вимог».

Дуальна освіта (модель освіти, що базується на тісній співпраці між закладами освіти та бізнесом і поєднує академічне навчання з практичним досвідом у реальному робочому середовищі) розглядається як перспективна та бажана опція для подальшого розвитку освіти, особливо з огляду на відтік кадрів і потребу у фахівцях для проектів відновлення. Професор Юрій Палеха, заступник директора з наукової роботи Українського державного науково-дослідного інституту проектування міст «ДНІПРОМІСТО» імені Ю.М. Білоконя, наголошує: «Дуальна освіта абсолютно

потрібна, адже підготовка фахівців з міського розвитку передбачає практичний контакт і вивчення досвіду».

Микола Трегуб зазначає, що за останні п'ять–сім років студенти дедалі частіше починають працювати вже з другого курсу навчання. До четвертого курсу майже всі, хто мав намір працевлаштуватися, вже працюють, тому роботодавцям дуже складно знайти когось. Вони усвідомлюють цю тенденцію і відповідно адаптуються. У цьому контексті дуальна освіта відкриває унікальну можливість для компаній виростити висококваліфікованих фахівців ще під час навчання на бакалавраті. Доктор Трегуб пояснює: «Є унікальна можливість виростити собі протягом бакалаврату крутого фахівця. Не треба буде перенавчати, не треба буде після завершення університету очікувати від випускника досвіду, коли вже з другого курсу досвід з'являється паралельно з освітньою діяльністю. Але загалом модель дуальної форми навчання для тих, хто хоче працювати і бути крутим практиком...»

Професорка Олійник також вважає, що система поєднання освіти й працевлаштування повинна бути. Але вона піднімає питання, яким чином це організувати: «... Тут потрібно знайти таку точку неперевалювання в один чи інший бік... І, чесно скажу, поки що ми не знайшли раціональну середину підготовки — чого повинно бути більше, практичних чи все ж таки наукових рішень». Однак дуальна освіта наразі не є усталеною практикою у системі вищої освіти України, і поки що немає ані узгодженого бачення, ані навіть помітної дискусії з цього приводу.

Безперервний професійний розвиток (БПР): зростання поза межами освітніх програм

Безперервний професійний розвиток (БПР) має на меті підтримку навчання протягом усього життя, підвищення адаптивності працівників та посилення галузевого потенціалу. В Україні БПР дедалі більше визнається як інструмент для підвищення професійних компетентностей у мінливому робочому середовищі та як відповідь на нагальну потребу в актуальних навичках і знаннях в умовах обмеженості традиційних освітніх програм, поточних містобудівних реформ та викликів, пов'язаних із війною. Він охоплює широкий спектр: від сертифікованих курсів і короткострокових навчальних модулів до програм менторства. Хоча БПР орієнтований насамперед на професіоналів, які завершили формальну освіту деякий час тому, він також дозволяє недавнім випускникам

продовжувати навчання, особливо коли на початку кар'єри під час переходу до практичної діяльності вони стикаються з прогалинами у навичках. БПР передбачає оцінку професійних потреб, узгодження контенту з практичними вимогами та забезпечення доступності через онлайн- і гібридні формати.

Механізми БПР включають переважно незалежні освітні платформи, впровадження яких часто залежить від співпраці між НУО та міжнародними партнерами, а роботодавці роблять ситуативні внески. Університети менш активно залучені до цього процесу.

Успіх кар'єри архітектора, міського планувальника чи дослідника-урбаніста залежить від особистих якостей, здатності аналізувати інформацію та рівня їхнього критичного і просторового мислення. Розвиток цих навичок у практичних ситуаціях залишається слабким місцем, хоча стандарти формальної освіти певною мірою це враховують. Тому для професійної кар'єри вкрай важливими є особисті якості та навички, набуті шляхом самоосвіти (Шабранська, 2025).

Більшість експертів погоджуються, що Україні бракує програм безперервного професійного розвитку та швидкої професійної перепідготовки. *«Університети не мають механізму швидкої адаптації освітніх програм, щоб відповідати реальним викликам. Не існує програм підвищення кваліфікації для діючих фахівців, які змушені працювати в нових умовах»,* — зазначила Ганна Палеха. Програми швидкої перепідготовки не є частиною традиційної академічної системи. Вони покликані реагувати на нові виклики та надавати фахівцям навички, необхідні для адаптації до мінливих умов праці. Це порушує питання про те, чи повинні університети впроваджувати такі програми. Олександра Нарижна підкреслила, що на цьому етапі університети мають зосередитися на освітніх програмах, тоді як *«незалежні центри можуть акумулювати цю практику як швидку дію»*. *Потенційно університети можуть взяти на себе цю функцію, але це питання швидкості: «Якщо ми будемо намагатися проходити всі бюрократичні процедури, то швидше це не про швидкість»,* — продовжує Олександра Нарижна.

Екосистемний підхід міг би ще більше підвищити ефективність цих програм, сприяючи співпраці між різними зацікавленими сторонами, включно з університетами, державними органами, територіальними громадами та приватним сектором, забезпечуючи більш інтегровану відповідь на наявні виклики. Наразі це скоріше виняток, ніж правило, але існують приклади залучення університетів до розробки та впровадження сертифікаційних програм підвищення кваліфікації.

У межах проекту Альянсу українських університетів було розроблено та впроваджено програму «Просторове планування територіальних громад» (Програми, 2025). Реалізація цієї програми підвищення кваліфікації виявила низку викликів. Різний рівень компетентностей та досвіду учасників ускладнює ефективне навчання, оскільки викладачам доводиться балансувати між базовим матеріалом для менш досвідчених учасників та просунутим контентом для тих, хто має більший досвід. Крім того, відмінності між громадами за розміром, розташуванням та адміністративним статусом призводять до дуже різних потреб та очікувань. Громади також часто перебувають на різних стадіях готовності щодо містобудівної документації — їм бракує найактуальніших версій документів, або ж вони мають неповні чи застарілі матеріали, — що суттєво впливає на їхню здатність інтегрувати нові знання та ефективно їх застосовувати. Брак кваліфікованих фахівців у багатьох громадах ще більше загострює цю проблему, оскільки такі громади часто покладаються на зовнішніх експертів і стикаються з труднощами під час залучення відповідних кадрів. Також, хоча учасники цінують теоретичну базу, яку надають університети, існує сильний запит на більш практичне навчання, що підкреслює потребу у збалансованій навчальній програмі. Зрештою, багато представників територіальних громад прагнуть розширення контенту, запитуючи додаткові теми поза межами просторового планування для підвищення своїх компетентностей та продуктивності. Цей досвід підкреслює необхідність адаптованих, гнучких програм, які б враховували як різноманітні потреби громад, так і практичні вимоги міського планування (Шеренговський та ін., 2024).

Міждисциплінарна та міжуніверситетська співпраця і професійні спільноти

СТАНДАРТИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: АТОМІЗАЦІЯ ТА ФОРМАЛІЗМ

В Україні стандарти вищої освіти встановлюють обов'язкові вимоги до обсягу програм, компетентностей та результатів навчання, які є обов'язковими для всіх закладів вищої освіти. Спеціалізовані профільні курси та модулі дозволяють студентам поглибити свої знання у певній сфері, причому студенти мають можливість формувати свою індивідуальну освітню траєкторію відповідно до власних інтересів, обираючи ці вибіркові блоки дисциплін.

Стандарти не визначають конкретних курсів, які студент повинен вивчати, але Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) та інші процедури оцінювання встановлюють чіткі переліки компетентностей та результатів навчання, яких має досягти випускник.

Відповідно, акредитація освітніх програм за спеціальностями та рівнями освіти має на меті перевірку їхньої повної відповідності цим вимогам. На практиці ці переліки компетентностей та результатів навчання безпосередньо інтегруються в освітні програми, що має ланцюговий ефект обмеження гнучкості та зменшення можливостей для міждисциплінарної співпраці й набуття наскрізних (міжгалузевих) знань та навичок.

КОНВЕРГЕНЦІЯ

Якщо поглянути на стандарти компетентностей для трьох уже визначених пріоритетних фахових категорій — архітектури, інженерії та урбаністики (Рисунок 8), то спеціальність «Архітектура та містобудування» найбільше відповідає вимогам до підготовки фахівців із міського розвитку та планування.

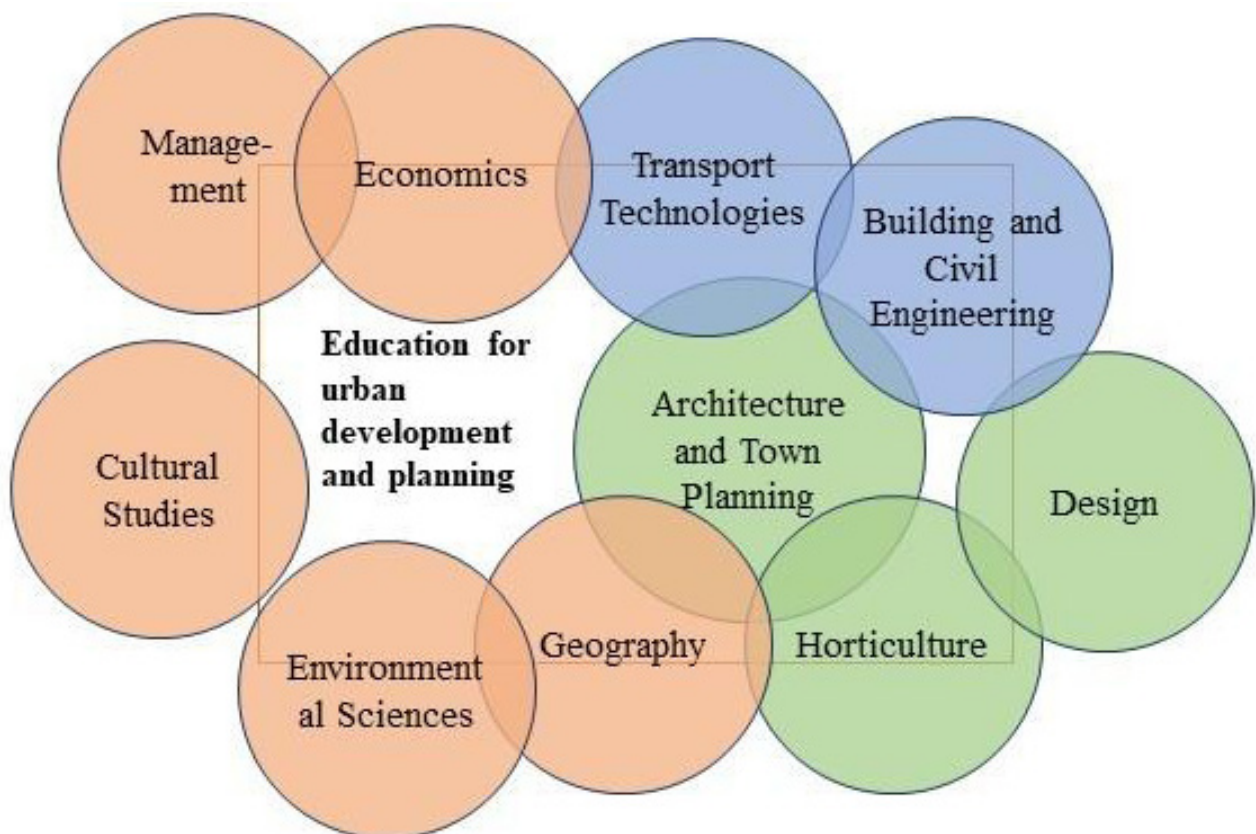

Рисунок 8. Стандарти вищої освіти за спеціальностями, релевантними для програм з міського розвитку та планування

Згідно з її стандартами,²² предметна область охоплює житлові, громадські, комунальні, промислові та інші будівлі й споруди, архітектурно-містобудівні комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової архітектури, монументального та декоративно-прикладного мистецтва, а також території адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів (або їхніх частин), реконструкцію та реставрацію архітектурних і містобудівних об'єктів та діяльність, пов'язану з їхнім створенням. Практично всі спеціальні (фахові) компетентності та результати навчання прямо сфокусовані на підготовці відповідних фахівців із розумінням основ теорії та історії архітектури й містобудування, теоретичних засад архітектурного проектування, а також вимог законодавства та будівельних норм. Крім того, ці фахівці повинні вміти аналізувати, розробляти та впроваджувати архітектурні й містобудівні рішення з належним урахуванням соціально-демографічних, національно-етнічних, природно-кліматичних та інженерно-технічних факторів і санітарних, безпечових, енергозберігаючих, екологічних та техніко-економічних вимог, а також організовувати процес розробки архітектурних і містобудівних проєктів, серед іншого.

Однак ці стандарти не охоплюють усіх необхідних знань та навичок для комплексного розуміння міст, їхнього розвитку, а також специфіки управління та планування. Деякі магістерські програми в категорії архітектури були запроваджені за іншими спеціальностями, наприклад, «Садово-паркове господарство» та «Дизайн». Навчальна програма із садово-паркового господарства включає екосистеми міських територій, сквери, парки, лісопарки та ботанічні сади, тобто вона безпосередньо стосується міського простору.²³ Стандарт передбачає набуття низки важливих компетентностей та результатів навчання, серед яких організація та здійснення міського моніторингу, інвентаризація об'єктів садово-паркового господарства, природних і культурних ландшафтів, планування (або відновлення)

міських просторів, розробка проєктів ландшафтно-архітектури, реставрація та реконструкція міських ландшафтів, культурної спадщини, проектування громадських просторів, вулиць, пішохідних зон тощо.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ

Спеціальність «Дизайн» охоплює проектування у промисловій, побутовій, громадській та соціокультурній сферах.²⁴ Компетентності та результати навчання надають лише часткові знання та навички з міського розвитку та планування, зокрема щодо здатності концептуалізувати дизайн-проєкти з урахуванням функціональних, технічних, технологічних, екологічних та естетичних вимог.

Наступна група стандартів регулює інженерні спеціальності. «Будівництво та цивільна інженерія» охоплює технології, будівлі та інженерні споруди, а також процеси їхнього проектування, створення, експлуатації, обслуговування та реконструкції²⁵. Ця спеціальність робить більший акцент безпосередньо на будівництві. Компетентності та результати навчання частково сприяють формуванню знань і навичок, необхідних фахівцям із міського розвитку та планування, наприклад, розумінню принципів проектування житлових районів, оцінці проєктів на відповідність принципам проектування міських територій, об'єктів інфраструктури та міського господарства (як це визначено стандартом Міністерства освіти і науки України).

Інша інженерна спеціальність — «Транспортні технології» — охоплює безліч транспортних систем і технологій, і міські транспортні системи сюди цілком вписуються. Однак стандарт не стосується безпосередньо міського транспорту або, конкретніше, міської мобільності та розвитку велоінфраструктури. Серед необхідних компетентностей та результатів навчання з погляду міського планування вони пропонують збір даних,

22 <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2020/06/17/191-Arkitekt.mistobud-bakalavr-VO-zatv-stand.01.11.pdf>

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/05/10/191-Arkht.ta.mistbud.mah.418-09.05.2022.pdf>

23 <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/206-sadovo-parkova%20gospodarstvo-M.pdf>

24 <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/022-dizayn-magistr.pdf>

25 <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2021/03/19/192-Budivn.ta.tsyvil.inzhener-bakalavr-VO.18.01.pdf>

аналіз та прогнозування параметрів і показників роботи транспортних систем із належним урахуванням впливу зовнішнього середовища, управління транспортними потоками та використання передових інформаційних технологій і ГІС для забезпечення ефективної взаємодії між різними видами транспорту.²⁶ Особлива увага приділяється транспортному моделюванню.

Серед спеціальностей, згрупованих у категорію «Урбаністика», найбільший фокус на містах мають стандарти з географії. Предметна область охоплює взаємозв'язки між природним середовищем та діяльністю людини, ландшафтні природні й соціально-просторові системи, просторові процеси та форми просторової організації.²⁷ Просторовий погляд на місто значною мірою з цим перетинається. Крім того, низка компетентностей та результатів навчання передбачає набуття знань і навичок, пов'язаних із розвитком міст, зокрема знання основ законодавства у сфері міського розвитку і планування та Цілей сталого розвитку; здатність пояснювати просторову організацію і процеси глобалізації, регіоналізації та урбанізації; застосування міждисциплінарних підходів для критичного вирішення проблем розвитку міст; використання ГІС-технологій для розв'язання конкретних прикладних наукових завдань у сфері розвитку міст; участь у територіальному (просторовому) плануванні, розробці програм, стратегій та планів розвитку міст; проведення фахових експертиз; здійснення геоecологічної та соціально-економічної експертизи й моніторингу; а також оцінку можливих ризиків і соціально-економічних та екологічних наслідків рішень у сфері розвитку міст.

Стандарти для інших спеціальностей лише частково сфокусовані на компетентностях із

міського розвитку та планування. Наприклад, спеціальність «Економіка» має справу із сучасними економічними процесами та явищами, закономірностями функціонування і розвитку соціально-економічних систем, що потенційно охоплює соціально-економічну систему міста.²⁸ Стандарти визначають відповідні компетентності та результати навчання, пов'язані зі здатністю збирати, аналізувати та обробляти статистичні дані, пояснювати економічні та соціальні процеси й явища, виявляти економічні проблеми, визначати ключові тенденції соціально-економічного та людського розвитку тощо. «Менеджмент» охоплює управління організаціями та їхніми підрозділами, що формально не узгоджується з концепцією міста (оскільки місто навряд чи можна вважати організацією, хоча воно й функціонує як ансамбль різних організацій). Проте з погляду компетентностей та результатів навчання вона має на меті підготувати фахівців з управління містом до вибору та використання управлінських концепцій, методів та інструментів, розробки проєктів і управління ними, а також ухвалення рішень у непередбачуваних умовах, їхнього обґрунтування та забезпечення їхнього виконання.²⁹

«Екологія» вивчає екосистеми, антропогенний вплив на довкілля та оптимізацію природокористування.³⁰ Ця спеціальність надає навички та результати навчання для фахівців вузького профілю, які можуть бути залучені до міського планування, наприклад, для застосування міждисциплінарних підходів до вирішення екологічних проблем та проведення екологічної експертизи. «Культурологія» має справу з культурними процесами, соціокультурними інституціями та практиками, що забезпечують формування культурних норм і цінностей.³¹

26 <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/01/31/275-Transp.tekhn-za.vyd-bak.31.01.22.pdf>

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/01/31/275-Transp.tekhn-za.vyd-mah.31.01.22.pdf>

27 https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2020/07/10/106_Heohrafiya-bakalavry-1.pdf

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/05/17/106.Heohrafiya.mahistr.17.06.doc>

28 <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/051-Ekonomika-bakalavry.28.07-1.pdf>

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/051-ekonomika-M.pdf>

29 <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/073-menedzhment-magistr.pdf>

30 <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/101-ekologiya-magistr.pdf>

31 <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/034-Kulturolohiya-bakalavry.28.07-1.pdf>

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2020/10/02/034-Kulturolohiya.mahistr.pdf>

Кожна освітня програма повинна відповідати всім вимогам, зазначеним у стандартах вищої освіти для відповідної спеціальності. Інші компетентності можна здобути через вибіркові курси. Така формалізація процедур ускладнює процес акредитації освітніх програм. Оскільки урбаністика не є окремою спеціальністю, вона часто перетинається з програмами інших спеціальностей. Наприклад, програма «Урбаністика та просторове планування» реалізується в межах спеціальності «Будівництво та цивільна інженерія», «Архітектура та урбанізм» — у межах спеціальності «Архітектура та містобудування», а «Урбаністика та міське планування» — в межах спеціальності «Географія».

Як наслідок, для реалізації освітніх програм, які б відповідали стандартам суворо визначених спеціальностей, доводиться долати певні бар'єри: *«У нас є доволі багато освітніх програм, але навряд чи вони є урбаністичними так, як це розуміють у західних урбаністичних студіях, оскільки ми вимушені робити освітню програму в межах певної спеціальності. Конкуренція є у межах спеціальності, але швидше за освіченого студента», — пояснив професор Роман Лозинський*

Професор Вадімов наголошує на потребі фахівців: *«які будуть мати знання синергетичні, поєднуючи знання землевпорядні, економічних та соціальних проблем, просторового планування, які накладаються на певну територію, що теж має певні географічні властивості. Саме такого профілю спеціалістів у нас насправді немає... Архітектори, керівники відділів територіальних громад кажуть, нам бракує фахівців».*

Міжнародна акредитація

Наразі жодна українська програма з архітектури, містобудування, цивільного будівництва, урбаністики чи просторового планування не сертифікована AESOP чи валідована ЮНЕСКО/МСА. Натомість як позитивні зрушення слід розглядати прийняття як асоційованих членів AESOP трьох українських шкіл — Навчально-науковий інститут архітектури, будівництва та землеустрою Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Факультет урбаністики та просторового планування Київського національного університету будівництва та архітектури та Факультет інженерії, транспорту та архітектури Хмельницького національного університету. На відміну від повного членства, яке може бути надане європейській школі, що реалізує програму з просторового планування, яка відповідає основним критеріям AESOP, асоційоване

членство передбачене для шкіл, що пропонують окремі курси або модулі з планування. Водночас асоційовані члени беруть участь у діяльності AESOP та користуються її сервісами. Інша позитивна ознака — включення українського представника Олени Олійник до валідаційної комісії ЮНЕСКО/МСА та наявність української редакції Хартії ЮНЕСКО/МСА з архітектурної освіти (ЮНЕСКО/МСА ..., 2022), де зокрема визначені умови та вимоги акредитації школи.

Додатковою проблемою є ризики невизнання міжнародної акредитації НАЗЯВО, оскільки не всі акредитаційні агенції потрапляють у перелік тих, рішення яких визнаються. Більше того, сам перелік не є усталеним.

Міждисциплінарність та міжуніверситетська співпраця

Одним зі шляхів подолання вузькості стандартів, що регулюють фахові спеціальності, є розробка міждисциплінарних програм. Проте в Україні наразі існує небагато програм, пов'язаних із техногенним середовищем, оскільки процедура акредитації таких програм є ще складнішою та не до кінця врегульованою.

Тенденція до міждисциплінарності зародилася в соціальних та гуманітарних науках на межі ХХІ століття, проявляючись у різних галузях, але чи не найяскравіше — в урбаністиці, де пов'язані з нею виклики стали більш помітними та критичними.

У принципі, міждисциплінарні та міжсекторальні зв'язки в урбаністичній освіті дозволяють університетам готувати фахівців, здатних розуміти місто та осягати всі процеси, що в ньому відбуваються — від економічних і соціальних до просторових. Це експерти, які можуть розв'язувати різноманітні проблеми та розробляти стратегії відновлення й розвитку, яких потребують міста, працюючи в міждисциплінарних командах. Закордонний досвід підтверджує, що міждисциплінарність розширює потенціал випускників. Однак в українській університетській освіті міждисциплінарний підхід наразі розвинений недостатньо. Створення міждисциплінарної освітньої програми та отримання для неї акредитації — це вже само по собі виклик. Водночас існує також розуміння, що комплексна урбаністична освіта не обов'язково створить універсальних професіоналів, які здатні охопити всі необхідні процеси; важливо мати сильні базові компетентності та вміти працювати у

багатогранних, міждисциплінарних командах, де кожен учасник розуміє, поважає і доповнює інших.

Невдачі міждисциплінарності

«Одна з важливих проблем в тому, що в нас міждисциплінарний підхід не розвинений... Ми знаємо про іноземний досвід міждисциплінарності і що це розширює можливості випускників. Ми знаємо і наш внутрішній досвід, що створити міждисциплінарну освітню програму складно. Але знати місто, розуміти місто без елементів міждисциплінарності, то є марна справа», — пояснив професор Роман Лозинський.

Зважаючи на це, існує лише обмежена кількість конкретних прикладів крос-секторальних та міжінституційних практик співпраці, які ми можемо розглянути. Наприклад, під час роботи лабораторії *Impact of War Lab* студенти програми «Урбаністика та міське планування» Київського національного університету імені Тараса Шевченка співпрацювали зі своїми однолітками з програми «Міські стратегії та дизайн» Единбурзького університету.³² Повноцінні міждисциплінарні програми залишаються швидше винятком, хоча є такі приклади, як магістерські програми «Урбаністика та повоєнна відбудова» в Київській школі економіки і «Урбаністика та просторове планування» у Київському національному університеті будівництва і архітектури (*IMPACTS ...*, 2023).

У цьому сенсі, перспективним є поглиблення міжуніверситетської та міждисциплінарної взаємодії в рамках програм академічної мобільності, зокрема, міжнародної програми академічних обмінів *Erasmus+* або між українськими університетами, які готують фахівців у сфері архітектури, містобудування та урбаністики (Мезенцев та ін., 2024). Академічна мобільність посилює компетентності студентів, оскільки дає їм змогу ознайомитися з різними підходами, методологіями та кращими практиками інших країн. Такий досвід сприяє ширшому розумінню урбаністичних викликів і рішень, а також стимулює міжкультурну співпрацю та обмін знаннями. Міжуніверситетська співпраця може реалізовуватися через програми подвійного дипломування, тематичні літні школи, спільні дослідницькі проекти для студентів.

Експерти також порушили питання широкої та вузької спеціалізації в освітніх програмах. Вони зійшлися на думці, що на бакалаврському рівні програми мають бути ширшими, тоді як на магістерському — більш спеціалізованими, з урахуванням міждисциплінарних потреб. Вони обов'язково повинні містити окремі міждисциплінарні проекти або курси. Саме такий підхід наразі застосовується в Україні.

В Україні досі немає офіційного визнання професії «просторового планувальника». У межах Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (ЄДЕССБ) спеціалізація «розроблення містобудівної документації» належить до професії «архітектор». Проте просторове планування — це ширша сфера, яка вимагає не лише архітектурної експертизи, а й розуміння економічного, екологічного та соціального вимірів. У відповідь на ці виклики університети почали відкривати нові освітні програми з міського планування, просторового планування та просторового розвитку. Водночас неформальна освіта у сфері просторового планування — здебільшого за підтримки міжнародних організацій — також набула поширення.

Професор Вадімов наголосив, що нинішні синергетичні ефекти від міждисциплінарної співпраці є вкрай обмеженими. Як інструмент для її активізації та гармонізації він пропонує створити (або відновити) міждисциплінарний науково-освітній методичний центр для університетів, *«де ми могли б синхронізувати наші зусилля і продовжувати просувати розвиток наших фахівців»*.

Професійні спільноти та освіта

Ключові професійні спільноти в Україні були створені та зареєстровані як незалежні структури на початку 1990-х років. До того вони були частиною загальносоюзних спілок. У 1990-х роках були зареєстровані Національна Спілка Архітекторів України (НСАУ), Українська Академія Архітектури (УАА), Академія Будівельників України (АБУ), а також дотичні Українське Географічне Товариство, Соціологічна Асоціація України тощо.

Відповідно до Статуту НСАУ³³ серед її основних завдань — вільний розвиток творчих напрямів і шкіл в архітектурі, захист авторських прав, збереження історичного та природного

32 <https://www.globalurbancollaborative.org/impacts-of-war-lab>

33 <http://nsau.org/%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%83%d1%82-%d0%bd%d1%81%d0%b0%d1%83/>

середовища, культурний розвиток і естетичне виховання суспільства. Вона також має на меті сприяння міжнародному співробітництву архітекторів та вдосконалення архітектурної освіти в Україні. Ключові напрями діяльності Співки включають організацію виставок, конкурсів та дискусій щодо архітектурних проєктів і проблем міського розвитку, участь у громадсько-політичному житті України, а також визнання внеску архітекторів у розвиток галузі.

НСАУ вступила в новий етап розвитку, коли у 2018 році в її структурі було створено Архітектурну палату України, що об'єднала всіх сертифікованих архітекторів. Відповідно до Положення про Архітектурну палату,³⁴ вона має на меті сприяти усвідомленню суспільної ролі архітекторів, забезпечувати високу якість архітектурних і містобудівних послуг, а також захищати суспільство від можливих негативних наслідків непрофесійної поведінки сертифікованих архітекторів. Проте її ключовою функцією стала сертифікація архітекторів, що дозволяє вносити їх до Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (ЄДЕССБ) — це, своєю чергою, надає їм право розробляти містобудівну документацію. Втім, останнім часом функцію сертифікації, яку виконувала Співка, було передано Міністерству розвитку громад та територій і закладам вищої освіти.

За даними ЄДЕССБ, в Україні налічується близько 4500 сертифікованих архітекторів, що є критично низьким показником (для порівняння: у 2024 році в Польщі їх було 13 700).³⁵ Найбільші осередки НСАУ діють у Києві, Харкові, Львові, Дніпрі та Одесі.

Серед усіх сертифікованих архітекторів 76% є членами НСАУ. Проте нова вимога, запроваджена Міністерством розвитку громад та територій, створила перешкоди для підтвердження професійного досвіду через ЄДЕССБ. На практиці підтвердити свій досвід роботи змогли лише ті, хто встиг завантажити свої проєкти до системи ЄДЕССБ, а таких в умовах війни виявилось порівняно небагато. Ті, хто не мав зареєстрованих проєктів, могли б отримати підтвердження від НСАУ, але доступ Співки до необхідної бази даних

наразі заблоковано. Як наслідок, 40% архітекторів не змогли підтвердити свій професійний досвід через ЄДЕССБ, що створює значний ризик втрати фахівців, про що свідчить опитування членів НСАУ (Божок, 2025).

У 2022 році у складі НСАУ було створено Асоціацію просторових планувальників – Раду урбаністів. Її місія полягає в об'єднанні атестованих архітекторів-розробників містобудівної документації та фахівців, що працюють у сфері містобудування, просторового планування, урбаністики³⁶ задля обміну ідеями і формування візій у створенні якісного, екологічного та комфортного середовища для сталого розвитку країни. Серед конкретних цілей – підтримка професійної атестації фахівців для отримання якісних планувальних рішень.

Заснована у 2011 році Конфедерація будівельників України (КБУ) є найбільшою професійною спільнотою будівельного сектору, що налічує понад 900 колективних членів. Її місія включає координацію діяльності учасників, вирішення нагальних проблем та сприяння вільному підприємництву й конкуренції у сфері розвитку міст.³⁷ Серед ключових завдань Конфедерації — розбудова системи професійної підготовки, підтримка кар'єрного зростання та підвищення кваліфікації фахівців галузі.

Експертний погляд на роль професійних спільнот

Експерти мають різні погляди на роль професійних спільнот в освіті, що залежить від рівня їхньої залученості та участі в профільних заходах. Деякі фахівці наголошують на їхній функції у сприянні міжнародним програмам, організації конференцій, воркшопів і семінарів, а також у створенні нових можливостей. Професор Вадимов зазначив, що діяльність таких організацій є життєво важливою: «Чому? Тому що йде така фокусовка проблематики міждисциплінарних досліджень, які не можуть бути в фокусі окремих ЗВО України. Якраз можливість обміну знаннями. Аналогічними є структури географів, соціологів, економістів, містобудівників. Але бракує міжгалузевої комунікації». З метою подолання цієї проблеми Національна Співка Архітекторів України та Українське Географічне

34 <http://nsau.org/wp-content/uploads/2022/01/Полож-про-архит-палату-НСАУ-останній-варіант.pdf>

35 Polish Chamber of Architects (Architects' Council of Europe, 2024)

36 <http://nsau.org/wp-content/uploads/2022/09/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%B-D%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E-%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%BD-%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.docx>

37 <https://kbu.org.ua/ustanovchi-dokumenty>

товариство у 2023 році організували спільну конференцію та підписали Меморандум про співпрацю, який став важливою подією для обміну знаннями між фахівцями з розвитку міст з різних галузей. Хоча наразі цей меморандум лише задає загальні рамки і ще не призвів до практично орієнтованих результатів, обговорення на цьому етапі зосереджуються на перспективах спільної організації заходів з неформальної та інформальної освіти, розробці й оновленні змісту та вдосконаленні освітніх програм.

«Оскільки уряд не забезпечує розвиток містопланування, саме професійні об'єднання беруть на себе роль організації з підготовки кадрів, проводять практичні навчальні програми для студентів, залучають міжнародний досвід та грантові ініціативи. Надають альтернативну

освіту там, де університети не можуть оперативно змінити програми... НСАУ організовує конференції, воркшопи та інші заходи, залучаючи міжнародний досвід та кращі світові практики, щоб допомогти архітекторам і містопланувальникам адаптуватися до викликів відбудови України», — зазначила Ганна Палеха, водночас наголосивши, що існує простір для значно більшого залучення професійних спільнот до реформування сектору.

Інші експерти зауважили, що професійні спільноти стикаються із загальним виснаженням та вигоранням через тривалу війну. І хоча існують неформальні дискусії та консенсус щодо критичної ролі освіти для виживання професії, це не завжди трансформується в активну участь у формуванні освітніх програм.

Зруйнована лекційна зала в пошкодженому війною українському університеті © Seneline / Shutterstock

Вплив війни та роль університетів

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК МІСТ, ОСВІТУ ТА ПЛАНУВАННЯ

Повномасштабне вторгнення в Україну вплинуло на всі сфери життя, зруйнувавши повсякденну рутину та спонукавши до переоцінки багатьох речей, зокрема й освіти, поставивши перед університетами численні нові виклики та складний вибір.

Повномасштабне вторгнення призвело до низки незворотних змін у сфері вищої освіти, як позитивних, так і негативних. Багато університетських будівель пошкоджено або зруйновано, деякі заклади вимушено релокуються і, можливо, назавжди. Значна частина викладацького та адміністративного персоналу стикається з проблемами ментального здоров'я, а дехто приєднався до лав Збройних сил України. Першою і очевидною зміною стало те, що міста нарешті опинилися в центрі уваги. Ірпінь, Буча, Ізюм, Харків і Маріуполь стали новими кейсами для досліджень урбіциду (наприклад, *Gentile, 2023; Kliuchko et al., 2024; Mezentssev & Mezentssev, 2022*) та об'єктами безлічі планів відновлення.

Одним із наслідків війни є те, що велика кількість внутрішньо переміщених осіб обирає для релокації університети в безпечніших регіонах. Міста, які раніше вважалися освітніми центрами, зазнали значного, потенційно незворотного занепаду. Це явище особливо помітне на прикладі Донецької та Луганської областей. Харків, Суми та Запоріжжя розташовані близько до лінії фронту, потерпають від безперервних обстрілів і зазнають колосальних руйнувань. Заклади вищої освіти на цих територіях намагаються адаптуватися, але залишаються зосередженими на виживанні.

ФІЗИЧНІ РУЙНУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТІВ

Згідно з даними п'ятої Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA5), опублікованої ООН у лютому 2026 року,³⁸ у період з лютого 2022 року по 31 грудня 2025 року було пошкоджено або зруйновано орієнтовно 7,1% освітньої інфраструктури, загальною вартістю 13,9 млрд доларів США. Загальні потреби у відновленні та відбудові в секторі освіти і науки оцінюються у 33,5 млрд доларів США. «...наслідки обмежили доступ людей до освіти та послуг із професійної підготовки, що непропорційно вплинуло на дівчат та населення сільської місцевості...

потреби включають відбудову закладів освіти, а також витрати на відновлення очного навчання та надання педагогічної і психосоціальної підтримки для пом'якшення втрат у навчанні» (П'ята Швидка оцінка завданої шкоди та потреб (RDNA5), 2026).

Одним із найтривожніших наслідків війни для вищої освіти в Україні є те, що студенти, які зазвичай демонструють високі академічні результати, обирають навчання за кордоном. Хоча ця тенденція не є загальною, залишається невизначеним, як зміняться міграційні наміри студентів після завершення війни. Деякі молоді кваліфіковані фахівці можуть вирішити не повертатися в Україну з різних причин.

Якщо внутрішньо переміщені особи інтегруються в місцеві громади, вони можуть залишитися там назавжди або обрати інші варіанти, такі як повернення у свої рідні регіони чи переїзд в інше місце. У цьому контексті оцінка попиту та пропозиції на експертів із міського розвитку в конкретних регіонах і містах є надзвичайно складним завданням.

Ще одним суттєвим наслідком є виїзд кваліфікованих викладачів за кордон, де вони можуть знайти роботу, що потенційно може призвести до їхнього неповернення в Україну.

«Це тема чутлива, сторона у кожного — вона своя. Я можу тільки оцінити результати. Будемо сподіватися на те, що потенціал вдасться зберегти. Тут підтримка потрібна. У нас через 5–10 років може виникнути величезна проблема дефіциту кадрів», — зазначив професор Юрій Палеха з Державного науково-дослідного інституту проектування міст «ДНІПРОМІСТО».

Цей коментар видається особливо пророчим, якщо розглядати його разом із демографічними прогнозами, які вказують на загрозу дефіциту студентів і фахівців на ринку праці (Іванченко, Левантович, 2023).

Нещодавно проведене опитування НСАУ показало, що 40% архітекторів змінили свій фах, напрямок діяльності під час війни (станом на квітень 2025 року результати не були опубліковані, однак у Божок (2025) наведено деякі загальні коментарі). Як резюмувала Ганна Палеха з Асоціації просторових планувальників: «Чи змінила війна ринок містобудівної діяльності? Так, звісно, змінила.

38 <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2026-02/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf>

Чи сама війна поставила взагалі під сумнів логіку містопланування? Так... Умови, за яких раніше ухвалювали рішення про розвиток міст, більше не існують. Планувати розвиток на 10–20 років уперед стало неможливим, оскільки немає розуміння, яким буде майбутнє територій». *Подібна ситуація і з освітою, яка «готує спеціалістів для умов, які більше не існують. Програми університетів досі орієнтовані на стандартне містопланування, якого зараз немає... Фахівці, яких зараз готують, не мають потрібних компетенцій для відбудови».*

ПОЯВА НОВИХ ПЛАТФОРМ

У відповідь на цю ситуацію з'явилися нові експертні платформи, такі як урбаністична коаліція *Ro3kvit*, підживлювані величезним припливом іноземних проєктів та експертизи. Однак іноземний досвід є лише невеликою частиною рішення, оскільки він рідко долучається до процесу викладання. Гостьові лекції все ще не є поширеною традицією в українській вищій освіті, тому можлива лише часткова передача знань.

Одним із критичних наслідків війни є тісніше залучення викладачів і студентів до практичних проєктів. Олександра Нарижна з *Urban Reforms* пояснила: «Зараз всі розуміють, що пора думати. І, звісно, з'явився новий запит на розвиток. Тоді з'явилося питання: а як? А ми не знаємо. Тоді з'явилося питання освіти. І на освіту з'являється запит... [те, що відбувається] у нас зараз в Україні, я вважаю, що більшість експериментів, які зараз є в світі, вони відбуваються тут в Україні. І будуть відбуватися».

Внаслідок масштабного руйнування міст та внутрішнього переміщення населення Україна переживає унікальний процес відновлення, який не має аналогів у сучасній історії. Ця безпрецедентна ситуація стимулює пошук інноваційних рішень та нових підходів до урбаністичного оновлення й розвитку. Українська освіта має потенціал стати ключовим елементом у формуванні та впровадженні цих інноваційних рішень.

Докторка Шліпченко з Центру урбаністичних студій підкреслила вплив пандемії та її руйнівний ефект на здатність розвивати командну роботу і професійні навички у студентів: «Спочатку пандемія, а потім повномасштабна війна — усе це стало серйозними перешкодами для розвитку. *Набуття навичок має відбуватися офлайн у студійному середовищі. Саме там люди насправді вчать працювати в команді*», — зазначила вона.

У контексті впливу війни важливо поміркувати над значенням відбудови, яке іноді вузько тлумачиться лише як фізичне відновлення зруйнованих будівель. Однак відбудова виходить далеко за межі відбудови інфраструктури. Тут знову вкрай важливо підкреслити значення міждисциплінарного підходу — підходу, здатного реагувати на багатогранну природу викликів і формувати більш стійку та інтегровану візію майбутнього.

УНІВЕРСИТЕТ ЯК РЕСУРС НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Ми переконані, що головна роль університетів у процесі відбудови полягає в тому, щоб допомогти уникнути повторення помилок минулого. Академічне середовище — це рушій, який дозволяє вчитися в інших, залучати знання з усього світу та зсередини країни, а також допомагати планам відбудови України розвиватися і втілюватися в життя. Університетська освіта може бути найпотужнішим із доступних інструментів. Як зазначив професор Богдан Черкес (колишній викладач Національного університету «Львівська політехніка»): «Без університетів Україну не відбудувати, тому що університети, в першу чергу, це осередки надії. *По-друге, університети готують необхідних для відбудови України фахівців з міського розвитку. Без цієї підготовки нічого не буде*».

Поки Україна стикається з викликом відбудови зруйнованих війною міст, критично важливо готувати галузевих фахівців, і університети мають відповісти на цей виклик, надаючи знання та експертизу, необхідні для розв'язання нагальних урбаністичних проблем, водночас забезпечуючи довгостроковий успіх міського відновлення та розвитку.

«Роль університетів завжди не була тільки освітньою — це завжди були наукові центри. А зараз це ... крупний координаційний центр», — зауважила Олена Олійник із НСАУ. Ганна Палеха також не розглядає університети як окремі, самодостатні суб'єкти: «Університети відіграють грандіозну роль, але вони є частиною оркестру... це і фахова спільнота, і університети, ГО, і донори, вони всі одна історія, яка не спрацює, не зіграє, не злетить, якщо немає диригента».

Третя місія університетів полягає в активній участі в житті громади та розширенні свого потенціалу поза традиційні академічні межі. Це вимагає безпосереднього залучення до міського життя

та життя громади, зокрема через відкриття можливостей для участі в процесі творення міста, а також для того, щоб студенти активно відвідували конкретні громади для польових досліджень і розробки власних проєктів відбудови. Такий досвід дозволяє студентам застосовувати свої теоретичні знання в практичних умовах і здобувати нові, актуальні навички. У межах проєкту Альянсу українських університетів під назвою «Посилення спроможності громад для відбудови через пілотування їхньої взаємодії з університетами» студенти провели дослідження в Лозівській міській територіальній громаді на Харківщині.

«Включеність безпосередньо у громаду – це важлива наукова робота для міста, де знаходиться університет. Це включеність студентів безпосередньо у міське життя, коли курсові роботи – це не абстракція, а абсолютно конкретна історія конкретних місць. Включеність в процес могла б забезпечувати цікавість до самого навчання з боку тих, хто прагне цього навчання»

— **Олександр Коротких**, головний архітектор Агенції просторового розвитку Вінницької міської ради.

«Освіта не може бути відірваною від реальних викликів. Викладачі мають не просто читати лекції, а брати участь у розробці нових підходів до відбудови. Потрібно створити дослідницькі центри, які працюватимуть з реальними громадами та формуватимуть нові рішення», — наголосила Ганна Палеха. Олександр Коротких, своєю чергою, підкреслив: «Університети могли б формувати

певний інформаційний ресурс, який би був про територію і базувався на власних дослідженнях... І це було б додатковим важелем прийняття участі у міських проєктах».

БРАК ЗАЛУЧЕНОСТІ

Попри гостру і постійно зростаючу потребу у продукуванні знань та візій, опитані нами експерти вказали на брак залученості університетів до виконання практичних завдань. «Роль університетів у відновленні наразі незначна: я не бачу практичної участі, окрім поодиноких ініціатив... Перша проблема – це лідерство. Саме лідер визначає напрям, шукає ресурси, виконує багато іншого. Друга – брак ресурсів, що також є наслідком першої. І справді, ресурсів не вистачає, а люди занурені в настільки бюрократизовану роботу, що їм просто ніколи думати про відновлення», — зазначив професор КНЕУ Віталій Пилипів.

Важливою складовою університетської освіти поза контекстом війни є підготовка фахівців, здатних швидко адаптуватися та реагувати на суспільні виклики, роблячи відчутний внесок у покращення міських просторів та розв'язання складних соціальних, економічних, екологічних і просторових проблем для створення комфортних для життя міст. Одним із прикладів є проєкт «Карта безбар'єрності: Місто без меж. Шевченківський район», реалізований у співпраці з Шевченківською районною в місті Києві державною адміністрацією та НУО «ЛУН Місто». Під час нього студенти-урбаністи здійснюють моніторинг доступності міських просторів і розробляють рекомендації для вирішення виявлених проблем.

Висновки

Мета цієї статті полягала в тому, щоб поглибити дискусію щодо еволюційних та сучасних рушійних сил, які формують майбутнє української освіти у сфері міського розвитку та планування. Коли ми починали, ми знали, що це викличе багато запитань, але дасть мало простих відповідей. Кожне занурення в проблематику та осмислення кожного експертного інтерв'ю переконували нас у тому, що тема вищої освіти, пов'язаної з техногенним середовищем, а також ширші питання продукування та передачі знань у цьому секторі заслуговують на значно більше, ніж одна стаття. Тим не менш, ми спробували сплести воедино різні проблеми, не загубившись у деталях.

Почавши накидати хронологію з ключовими віхами, ми зрозуміли, що вона може розтягнутися на кілька сторінок. Відбулося так багато поворотних подій, які визначили курс освіти у сфері міського розвитку та планування в Україні через законодавчі зміни у вищій освіті та містобудуванні, реакцію професійної спільноти та академічного середовища. Зрештою, внутрішні дискусії дозволили нам розставити пріоритети й розглянути хронологію не як послідовність подій, а радше як сукупність довгострокових процесів, що накладаються і перетинаються в часі.

Обмеження

Ця робота не претендує на всеосяжність: кожне дослідження має свої обмеження — у цьому конкретному випадку ми могли б провести значно більше інтерв'ю, а також зібрати й проаналізувати ще більше даних для створення більш детальної картини предмета дослідження. Ми усвідомлюємо, що певним аспектам, можливо, було приділено надмірну увагу, тоді як інші залишилися недостатньо розкритими.

Пріоритети подальших досліджень вбачаються у сферах повоєнної освіти, повоєнної відбудови та поза їхніми межами, щоб одного дня українська освіта могла стати повністю визнаною та інтегрованою частиною освітньої екосистеми Європейського Союзу. Однак на цьому шляху є багато невизначеностей, включно як із внутрішніми, так і зовнішніми перешкодами, які важливо проаналізувати та детально вивчити вже зараз, щоб запобігти появі нових проблем у майбутньому.

Утім, існують певні чіткі основні тенденції в еволюції освіти у сфері міського розвитку

та планування в Україні, на яких ми хотіли б наголосити.

Неперервна еволюція

Освіта у сфері міського розвитку та планування в Україні еволюціонувала під сильним впливом радянської спадщини, яка робила акцент на технічних і проектно-орієнтованих «твердих» навичках, водночас значною мірою нехтуючи міждисциплінарними та концептуальними підходами. З моменту здобуття нашою країною незалежності в 1991 році вища освіта проходила через повільні та фрагментовані реформи, намагаючись замінити старі моделі сучасними рамками, адаптованими до актуальних міських потреб. Термінологічна та правова інерція також очевидна: термін радянського походження «містобудування» досі домінує, тоді як такі сучасні поняття, як «просторове планування» чи «просторова політика», лише нещодавно увійшли до професійного й академічного словника і здебільшого залишаються відсутніми в офіційному законодавстві та навчальних програмах.

Університети проходять через трансформаційний досвід адаптації до планування та підтримки освітніх програм у часи крайньої невизначеності й численних викликів.

З кінця 2010-х років в Україні спостерігається значне розширення освітніх програм, пов'язаних із міським розвитком та плануванням. Хоча архітектура залишається домінуючою сферою — на неї припадає 69% студентів відповідних програм — урбаністика стала категорією, що зростає найшвидше, попри те, що вона досі охоплює лише 5% від загальної кількості зарахованих студентів. Це розширення відображає ширші суспільні тенденції: реформи децентралізації, низовий міський активізм та міжнародну співпрацю.

Актуальні виклики

Ключові виклики добре відомі — окрім триваючого збройного конфлікту, Україна потерпає від відтоку мізків, скорочення студентського контингенту, інституційних обмежень та браку спроможностей, нерівності потенціалу, а також радянської спадщини, яка продовжує формувати методи роботи, мислення та культуру викладання. Інституційна ригідність — особливо в бюрократичних та акредитаційних процесах — ускладнює для університетів впровадження інновацій або адаптацію програм до потреб, що

стрімко змінюються. Очевидною є й наростаюча криза викладацького складу, зумовлена низькими зарплатами, відсутністю кар'єрних стимулів та триваючою еміграцією талантів.

Професійні спільноти роблять свій внесок у розвиток спеціалізованої освіти та сприяють обміну знаннями. Однак їхній вплив на формальну освіту залишається обмеженим. Публічні дискусії, подібні до тих, що відбувалися під час Українського урбаністичного форуму, починають торкатися глибших питань міждисциплінарності, освітніх цінностей та нової ролі університетів у формуванні майбутнього міст України. Утім, вони залишаються радше платформою для нетворкінгу, ніж інституціями із закріпленим впливом.

Тим не менш, ми стали свідками того, як університети демонстрували приклади стійкості, гнучкого управління та стратегічних підходів. На тлі вищезгаданих викликів виникло кілька інноваційних тенденцій. Приватні та альтернативні освітні ініціативи набирають обертів, пропонуючи більш гнучкі, студентоорієнтовані середовища з кращою здатністю реагувати на реальні міські виклики. Викладання англійською розглядається як один зі шляхів реагування на виклики в освітній сфері. Хоча це залишається відносно рідкісною практикою, вона дедалі частіше розглядається як необхідна умова для інтернаціоналізації та академічної мобільності.

Співпраця та міждисциплінарні підходи

Попри їхню зростаючу популярність, міждисциплінарні підходи до освіти у сфері міського планування в Україні стикаються зі значними структурними бар'єрами. Наразі в країні немає офіційно визнаної спеціальності «Урбаністика», що змушує заклади освіти штучно вписувати такі програми в інші категорії, як-от архітектура, географія або цивільна інженерія. Хоча міждисциплінарна освіта широко визнається як необхідна для підготовки професіоналів до складнощів міського розвитку та планування, реальні приклади міждисциплінарних програм залишаються обмеженими.

Запуск кількох програм з урбаністики, посилення співпраці між університетами та більш здорове академічне середовище — усе це свідчить про зростання спроможностей у системі вищої освіти. Наразі співпраця між університетами та стейкхолдерами сектору в Україні, зокрема професіоналами, місцевою владою та міністерствами, є обмеженою, але такою, що постійно зростає з метою реагування на нагальні виклики міської відбудови та розвитку. Однак попри деякі позитивні приклади, повний потенціал такої співпраці ще належить реалізувати, що підкреслює потребу в більш структурованих і стійких партнерствах.

Співпраця не виключає конкуренції, особливо в нинішній демографічній ситуації. Студенти обирають найкращі з доступних їм програм і не лише в Україні. Більш активна співпраця між українськими закладами вищої освіти у сфері наукових досліджень та освітніх послуг могла б підвищити їхню конкурентоспроможність і посилити їхні позиції в залученні студентів.

Українські університети все частіше розглядаються як життєво важливі актори в повоєнному відновленні країни. Їхній потенціал полягає не лише в підготовці професіоналів, а й у тому, що вони є центрами громадянської активності, досліджень громад та інновацій. Через участь у практичних проєктах — таких як моніторинг доступності міського середовища в Києві або планування відбудови у зруйнованих війною громадах під керівництвом студентів — університети можуть безпосередньо підтримувати місцевий розвиток і допомагати будувати більш стійке міське майбутнє. Проте наразі цій ролі перешкоджають брак ресурсів та надмірний адміністративний тягар.

Як зазначила Олександра Нарижна з *Urban Reforms*: «Мало освіти зараз не буде. Нам треба шукати різні формати. Не для того, щоб мати більшу кількість фахівців. А фахівців, які мають нову прошивку у себе в головах».

Використані джерела

- Боброва, А., Вербицький, І. (2018). Що таке урбаністика? Коротка історія і шість визначень. URL: https://www.cnaprv.gov.ua/news/2018/shho_take_urbanistika_korotka_istoriya_i_shist_viznachen
- Божок, С. (2025). Архітектура без архітектора: як тиск на професійну спільноту позбавляє її права голосу. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/109687>
- Дискусія «Майбутнє міст в Україні: магістралі та глухі кути урбаністичної освіти» (2024a). URL: <https://mistosite.org.ua/uk/articles/dyskusiiia-maibutnie-mist-v-ukraini-mahistrali-ta-hlukhi-kuty-urbanistychnoi-osvity>
- Дискусія «Урбаністична освіта в Україні: виклики та перспективи» (2024b). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Q0keCuvaEls>
- Іванченко, Г., Левантович, О. (2023). Михайло Винницький: «Україна — це країна можливостей, але плата за них — ризики». Чому Україні потрібно менше університетів? *The Ukrainians*. URL: <https://theukrainians.org/mykhailo-vynnytskyi-mon/>
- Мезенцев, К., Провотар, Н., Пасько, В. (2024). Урбаністична освіта та географія: фокусування на міському просторі і просторовому розвитку міст. *Природа і суспільство: виклики і поступ*. Чернівці. С. 155-157.
- Шеренговський, Д., Мезенцев, К., Шуварська, К., ред. (2024). Порадник: Як співпрацювати з університетами і громадами. Львів. 43 с. URL: https://auu.com.ua/wp-content/uploads/2024/03/poradnyk_web.pdf
- Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (2024). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-%D0%BF#Text>
- Програми. Альянс Українських Університетів. URL: <https://auu.com.ua/programs/>
- Рибальська, Н. (2025). Новий амбітний Містобудівний кодекс має змінити правила забудови міст. Розробники кажуть, що від цього виграють усі. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2025/03/19/novyj-ambitnyj-mistobudivnyj-kodeks-maye-zminyty-pravyla-zabudovy-mist-rozrobnyky-kazhut-shho-vid-czogo-vygrayut-usi/>
- Урбаністика: Сучасне місто (2018). Курс. URL: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/urban-studies-modern>
- Шабранська, В. (2025). В які українські виші вступати майбутнім архітектором? Відповідають визнані на ринку професіонали. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2025/03/04/v-yaki-ukrayinski-vyshi-vstupaty-majbutnim-arhitektoram-vidpovidayut-najvidomishi-robotodavcz-na-rynku/>
- After Socialist Modernism: Architecture, urban design, and planning of the 1980s.* (2022). *City: History, Culture, Society*. DOI: <https://doi.org/10.15407/10.15407/mics2022.01>
- Architects' Council of Europe. (2024). Poland – Country Profile. URL: <https://www.ace-cae.eu/countries/poland>
- Bondarchuk, Yu. A., Vlasuk, T. M., & Fastovets, N. V. (2022). Selected issues of assuring quality in higher education in Ukraine in modern realia. *Journal of Strategic Economic Research*, 3, 8–17. DOI: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2021.3.1>
- CANactions (2021). *Summary of the Year of CANactions 2021*. CANactions. URL: <https://canactions.com/reports/summary-of-the-year-of-canactions-2021>
- Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5): February 2022 – December 2025.* (2026). URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2026-02/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf>
- Gentile, M. (2023). *Pax McDonaldica before the storm: From geopolitical fault-line to urbicide in Mariupol, Ukraine*. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 48, 665–670. URL: <https://doi.org/10.1111/tran.12576>
- Impacts of War Lab* (2023): *Labs4TwinnedResearch*, a Kyiv and Edinburgh joint research development for the future. URL: <https://www.globalurbancollaborative.org/impacts-of-war-lab>
- Kliuchko, L., Bedriy, E., Kucheriava, H., & Husieva, N. (2024). *Urbicide in Eastern Ukraine (Case Study of the City of Kharkiv, Ukraine)*. In: Morar, C., Berman, L., Erdal, S., Niemets, L. (eds) *Achieving Sustainability in Ukraine through Military Brownfields Redevelopment*. NATOARW 2023. NATO Science for Peace and Security Series C: Environmental Security. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-024-2278-8_30
- Mezentsev, K., & Mezentsev, O. (2022). *War and the city: Lessons from urbicide in Ukraine*. *Czasopismo Geograficzne*, 93(3), 495–521. DOI: <https://doi.org/10.12657/czageo-93-20>
- Mezentsev, K., Neugebauer, C., & Mezentseva, N. (2017). *Civil Society*. In: I. Brade, C.S. Neugebauer (eds.). *Urban Eurasia. Cities in Transformation*. Berlin: DOM publishers. pp. 275–282.
- State of the Profession* (2023). URL: <https://www.rtpi.org.uk/research-rtpi/2023/november/state-of-the-profession-2023>
- UNESCO-UIA Charter for Architectural Education (Ukrainian edition)* (2022). URL: <https://www.uia-architectes.org/en/resource/unesco-uia-charter-for-architectural-education-ukrainian-edition>
- Želvys, P. R. (2018). *Education Systems in Times of Multiple Crises: The Case of Post-Socialist Transformations*. *Iranian Journal of Comparative Education*, 1(1), 48–67. DOI: <https://doi.org/10.22034/ijce.2018.87732>

Додатки

Додаток 1- Список опитаних експертів

Любов Апостолова-Сосса, Київський національний університет будівництва та архітектури, завідувачка кафедри міського господарства, гарант магістерської програми «Урбаністика та просторове планування»

Богдан Черкес, Національний університет «Львівська політехніка», професор кафедри візуального мистецтва і дизайну, директор Інституту архітектури та дизайну (1991–2024)

Олександр Коротких, Комунальне підприємство «Агенція просторового розвитку» Вінницької міської ради, головний архітектор

Роман Лозинський, Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри географії України, гарант магістерської програми «Урбаністика, міське планування і сталий просторовий розвиток»

Олександра Нарижна, Голова громадської організації «Urban Reforms», перша проректорка Харківської школи архітектури (2018–2021)

Олена Олійник, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, професор кафедри архітектурного проектування, Віце-президент Національної Спілки Архітекторів України

Ганна Палеха, Голова Асоціації просторових планувальників – Ради урбаністів НСАУ

Юрій Палеха, Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «ДНІПРОМІСТО» імені Юрія Білокона, заступник директора з наукової роботи, Віце-президент Українського географічного товариства

Віталій Пилипів, Київський національний університет імені Вадима Гетьмана, професор кафедри регіоналістики і туризму

Світлана Шліпченко, Голова громадської організації «Центр урбаністичних студій», доцент кафедри міського господарства Київського національного університету будівництва та архітектури

Микола Трегуб, Київська Школа Економіки, проректор з освітніх інновацій, заступник голови Всеукраїнської спілки сертифікованих інженерів-землевпорядників

Вадім Вадімов, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», директор навчально-наукового інституту архітектури, будівництва та землеустрою

Додаток 2 – Структура експертного інтерв'ю

Блок 1: Еволюція та сучасний стан освіти для міського розвитку і планування в Україні

- Які ключові зміни відбулися в українській освіті у сфері вашої діяльності за останні десятиліття?
- Чи існує конкуренція на ринку освітніх послуг у сфері міського розвитку та планування?
- Чи достатньо освітніх програм/спостерігається їх надлишок? Чи є регіональні диспропорції у доступності освіти?
- Як Ви ставитесь до відкриття нових освітніх програм в університетах, де раніше такої підготовки не було?
- Як Ви ставитесь до створення англomовних освітніх програм в Україні?
- Чи плануєте Ви розробку нових освітніх програм, нових курсів? Які нові програми Ви б запропонували? (якщо доречно)

Блок 2: Компетентності випускників, дуальна освіта та безперервний професійний розвиток, державна та приватна освіта

- Чи достатньо зараз фахівців у сфері вашої зайнятості?
- Чи відповідають запитам роботодавців знання та навички випускників?
- Чого не вистачає для забезпечення якісної підготовки і реалізації потенціалу випускників?
- Чи мали Ви проблеми щодо підбору викладачів? (якщо доречно)
- Дуальна освіта: чи готові до неї заклади вищої освіти та роботодавці?
- Випускники яких університетів/освітніх програм працюють у вашій структурі?
- Яка ситуація з безперервним професійним розвитком у вашій сфері?
- Переваги й недоліки підготовки фахівців у державних і приватних університетах.

Блок 3: Міждисциплінарна та міжуніверситетська співпраця, професійні спільноти

- Що є кращим – вузька спеціалізація чи міждисциплінарні програми, конкуренція між школами чи спільні міжуніверситетські курси?
- Наскільки ефективними можуть бути міждисциплінарні освітні програми в галузі міського розвитку та планування?
- Яку роль відіграють професійні спільноти у підготовці фахівців? Чи можете навести позитивні приклади співпраці?

Блок 4: Вплив війни та роль університетів

- Як війна вплинула на якість і масштаби освіти для міського розвитку і планування?
- Як змінилася кількість абітурієнтів та студентів? Або: Чи змінилася кількість випускників, які бажають працювати у вашій організації?
- Як війна вплинула на викладацький склад закладів вищої освіти?
- Яку роль відіграють університети в процесі національного відновлення та відбудови міст?

ТЕМАТИЧНИЙ ДОКУМЕНТ

Фахівці техногенного середовища: університетська освіта в Україні

Alliance of
Ukrainian
Universities

UN-HABITAT

За фінансування:

Federal Ministry
for Economic Cooperation
and Development